

Příprava dítěte na odchod z dětského domova

Bc. Miroslava Strnadová

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Miroslava STRNADOVÁ**
Osobní číslo: **H128225**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Příprava dítěte na odchod z dětského domova**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- legislativní úpravu odchodu dítěte z dětského domova,
- přípravu na odchod dítěte z dětského domova - přípravu na budoucí povolání, sociální učení a rozvoj sociálních kompetencí,
- možnosti bydlení dětí odcházejících z dětského domova,
- projekty podporující dítě při odchodu z dětského domova a možnosti využití soc. pedagogiky.

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum zaměřený na zjištění připravenosti dětí odcházejících z dětského domova - formou dotazníku nebo rozhovorů s vychovatelkami a dětmi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČÁP, J. Psychologie výchovy a vyučování. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1993, 415 s. ISBN 80-706-6534-3.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-807-3678-258.

ŘEZÁČ, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-859-3148-6.

ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 80-7367-318-5.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.**
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2014**

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Miroslava ŠTANADŮVA

Jméno, příjmení studenta

Podpis

V Brně 19. 3. 2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla – výdělkem jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělkem dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na odchod dítěte z dětského domova.

Cílem teoretické části je popsat legislativní postup při propouštění dítěte či mladého zletilého člověka z dětského domova, vystihnout průběh přípravy na odchod z dětského domova a na běžný život, charakterizovat oblast zaměstnání a varianty bydlení, a uvést projekty vybraných neziskových organizací. Praktická část obsahuje výzkum, jehož cílem je zjistit způsob přípravy na odchod z dětského domova, její užitečnost a dostatečnost, a také zjistit informovanost mladého zletilého člověka o následné péči, která je určena mladým lidem po odchodu z dětského domova.

Klíčová slova:

dětský domov, ústavní výchova, prodloužený pobyt, volba a příprava na budoucí povolání, socializace, sociální kompetence, sociální učení, úřad práce, návrat k rodině, dům na půli cesty, projekty neziskových organizací

ABSTRACT

The Diploma thesis is directed at leaving of the child from children's home.

The target of the theoretical part is to describe the legislative procedure during the dismissals of the child or young people of age from children's home, to express aptly the course of preparation for leaving from children's home and for common life, to characterize the area of employment and the variants of living, to introduce the projects of selected non-profit organizations. The practical part includes research with the target to provide the way of preparation to leave children's home, its usefulness and sufficiency and also to discover the knowledge of young people of age about the subsequent care determined to young people after children's home leaving.

Keywords:

children's home, institutional education, prolonged stay, choice and preparation for the future employment, socialization, social competence, social learning, employment office, return to the family, halfway house, projects of non-profit organizations

Mé poděkování patří především vedoucí diplomové práce PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr., které vděčím za odborné vedení, metodickou pomoc a cenné rady, jež mi při zpracování diplomové práce poskytla.

Současně děkuji i všem pracovníkům dětského domova a mladým lidem, kteří v něm vyrůstali, a věnovali mi svůj čas a byli ochotni mi při tvorbě diplomové práce pomoci.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma „Příprava dítěte na odchod z dětského domova“ vypracovala samostatně a že jsem k jejímu zhotovení použila pouze pramenů uvedených v seznamu použité literatury, jež je součástí mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ODCHOD A PROPUŠTĚNÍ DÍTĚTE Z DĚTSKÉHO DOMOVA	12
1.1 ZÁKON O VÝKONU ÚV NEBO OV VE ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH.....	12
1.1.1 Odchod dítěte z dětského domova	12
1.1.2 Pomoc při odchodu z dětského domova.....	15
1.1.3 Poradenství	16
1.2 ZÁKON O SPOD	17
2 PŘÍPRAVA NA ODCHOD DÍTĚTE Z DĚTSKÉHO DOMOVA	19
2.1 PŘÍPRAVA NA BUDOUCÍ POVOLÁNÍ (STUDIUM)	20
2.1.1 Volba budoucího povolání	21
2.1.2 Příprava na budoucí povolání.....	22
2.2 PŘÍPRAVA NA BĚŽNÝ ŽIVOT	24
2.2.1 Praktické dovednosti	24
2.2.2 Socializace.....	25
3 ZAMĚŠTNÁNÍ	33
3.1 POMOC PŘI HLEDÁNÍ ZAMĚŠTNÁNÍ	34
3.1.1 Úřady práce, agentury práce, inzeráty.....	35
3.1.2 Možnosti finanční podpory v případě nezaměstnanosti, ztráty zaměstnání.....	36
4 BYDLENÍ	39
4.1 VARIANTY BYDLENÍ	39
4.1.1 Návrat do domova k rodině	39
4.1.2 Domy na půli cesty.....	40
4.1.3 Startovací byty	41
4.1.4 Azylové domy, ubytovny	41
4.1.5 Podnájmy, nájmy.....	42
4.2 FINANČNÍ GRAMOTNOST.....	42
5 PROJEKTY PODPORUJÍCÍ DÍTĚ PŘI ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA - ČINNOST NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	43
5.1 NADAČNÍ FOND MANŽELŮ LIVIE A VÁCLAVA KLAUSOVÝCH	43
5.1.1 Kroužky.....	43
5.1.2 Jazykové kurzy	43
5.1.3 Řidičské kurzy.....	44
5.2 SPOLU DĚTEM, O. P. S.....	44
5.2.1 Dejme šanci dětem	44
5.2.2 Postav se na vlastní nohy	44
5.3 ČLOVĚK HLEDÁ ČLOVĚKA, O. S.	45
5.3.1 Accenture Academy	45
5.3.2 Pod křídly	45
5.4 MÚZY DĚTEM, O. S.	45
5.4.1 Korálky dětem.....	46

5.4.2	Život nanečisto	46
5.5	EUFORALL, o. s.	46
5.5.1	Bez obav - zvládnou to.....	46
II	PRAKTICKÁ ČÁST	48
6	EMPIRICKÁ ČÁST.....	49
6.1	VÝZKUMNÁ METODA	49
6.2	CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	49
6.3	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	50
6.4	SBĚR A ZÁZNAM DAT	51
6.5	INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ - SOCIÁLNÍ PŘÍBĚHY	52
6.5.1	Rozhovor č. 1 - Pavel	52
6.5.2	Rozhovor č. 2 - Jana.....	57
6.5.3	Rozhovor č. 3 - Petr	61
6.5.4	Rozhovor č. 4 - Nikola	65
6.5.5	Rozhovor č. 5 - Honza	70
6.5.6	Rozhovor č. 6 - Klára	73
6.6	SHRNUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	78
	ZÁVĚR	81
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	83
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	87
	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	88
	SEZNAM PŘÍLOH.....	89

ÚVOD

Odchod dítěte z dětského domova je velmi diskutovanou otázkou, kterou se zabývají nejen pracovníci dětských domovů, ale i pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí a také různé neziskové organizace či jiné subjekty. Vstup do samostatného života představuje pro děti z dětských domovů obrovskou změnu, na kterou nebyvají dobře připraveny, a která je pro ně natolik složitá, že jsou o to více sociálně ohroženy. Dítě vyrůstající u svých rodičů se osamostatňuje postupně v řádu i několika let, a proto pro něj tento krok není až tak komplikovaný. Čas odchodu dítěte z dětského domova je dán zákonnou úpravou, kterou nelze obcházet, a jeho příprava se odehrává většinou v posledním půl roce před odchodem, kdy není logicky možné připravit jej na samostatný život dostatečně.

Ze všeho nejvíce je podle mého názoru potřebné, aby děti získávaly v průběhu života v dětském domově praktické zkušenosti, aby samy měly možnost setkat se s různými nástrahami života. Jako nepostradatelné se mi zde jeví jejich zapojení do projektů, které jsou postavené na bázi zážitkových pobytů, během nichž dochází zároveň k vysoké míře osvojení. Tím mám na mysli nejenom pobyty, v rámci nichž se učí např. hospodařit s penězi a vést domácnost, ale takové pobyty, při nichž je uskutečněna také návštěva různých institucí, jako např. úřadu práce či domu na půli cesty, kde jsou děti nuceny samy komunikovat a zjišťovat si potřebné informace, které jim budou k užitku. Z mé zkušenosti je mi známo, že právě komunikace je pro děti z dětského domova častou překážkou, vše jim často vyjednávají vychovatelky a oni samy nejsou schopni obstarat si na úřadech své potřebné záležitosti, převládá u nich strach z kontaktu. Je třeba je v této oblasti trénovat, a to i z toho důvodu, že ne pokaždé se podaří napoprvé vše zařídit a musejí být v dorozumívání se se svým okolím více zdatní a trpěliví.

Téma jsem zvolila jednak z důvodu, že navazuje na mou bakalářskou práci věnující se životu dítěte v dětském domově, a také proto, že mne daná oblast velmi oslovila. Již pátým rokem docházím do dětského domova, kde působím nejenom v rámci své odborné praxe, ale také jako dobrovolnice, zároveň jsem požádala o zprostředkování hostitelské péče, které se věnuji již tři roky. Ke zvolení názvu mé práce mne vedla i skutečnost, že mám v hostitelské péči dvě děti, z nichž dívka se již připravuje na odchod z dětského domova, tudíž pro mne téma bylo velmi zajímavé.

Při psaní diplomové práce jsem využila svých osobních zkušeností z dětského domova a dále jsem čerpala ze zákonné úpravy, odborné literatury týkající se daného tématu a z vnitřních materiálů dětského domova.

Diplomová práce si klade za cíl přiblížit problematiku odchodu dítěte či mladé zletilé osoby z dětského domova. Kapitoly teoretické části se věnují zákonné úpravě a také samotnému průběhu přípravy na odchod z dětského domova a v neposlední řadě i vybraným neziskovým organizacím a jejich projektům, které pomáhají usnadnit dětem z dětských domovů vstup do samostatného života. Praktická část je výsledkem kvalitativního výzkumu, který tvoří sociální příběhy mladých zletilých osob, které již dětský domov opustili. Vystihují konkrétní způsoby přípravy na odchod z dětského domova a problémy, se kterými se v prvních okamžicích samostatného života tyto osoby setkali.

Předpokládám, že závěry mé diplomové práce by mohly být prospěšné zejména pro dětské domovy i pro jiné organizace, které se ve své práci věnují mladým lidem opouštějícím ústavní zařízení. Zpětná vazba zprostředkovaná samotnými účastníky přípravy na odchod pro ně může představovat nepostradatelný zdroj inspirací pro pozitivní změny, které přispívají k efektivitě jejich činností.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ODCHOD A PROPUŠTĚNÍ DÍTĚTE Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Odchod dítěte z dětského domova není jednorázovou záležitostí a nelze při něm opomenout legislativu, která se daného tématu týká.

Stěžejní je zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výkonu ÚV nebo OV ve školských zařízeních“).

Další zákon, který souvisí s danou problematikou, je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SPOD“).

Dále připomenu zákony, které řeší poskytování pomoci zletilému, jenž dětský domov opustil. Těmi jsou zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, jimi se zabývám v kapitole č. 3 a 4.

1.1 Zákon o výkonu ÚV nebo OV ve školských zařízeních

Tento zákon má zásadní význam pro propuštění dítěte z dětského domova, jelikož upravuje povinnosti ředitele zařízení, které nesmí při nadcházejícím propuštění dítěte pominout.

1.1.1 Odchod dítěte z dětského domova

Dětský domov může pečovat o děti ve věku od 3 do 18 let, a o zletilé nezaopatřené osoby (dále jen „zletilé děti“) max. do věku 26 let.

Odchod dítěte z dětského domova je v kompetenci ředitele zařízení. K propuštění dítěte může dojít ještě před dovršením jeho zletilosti, kdy soud ústavní výchovu zruší, nebo v případě, kdy soud rozhodne o osvojení dítěte či jeho svěřením do pěstounské péče. V dalším případě je ústavní výchova ukončena současně s ukončením ústavní výchovy tj. dovršením zletilosti, případně ukončením prodloužené ústavní výchovy, tj. v 19-ti letech. Poslední možností je, že dítě setrvává v dětském domově i po ukončení ústavní výchovy, resp. prodloužené ústavní výchovy, což je možné max. do jeho 26 let za určitých podmínek. Nyní se podívejme na uvedené příklady blíže:

Propuštění dítěte z ústavní výchovy před zletilostí

K propuštění dítěte z dětského domova může dojít i před jeho zletilostí, a to v případech, kdy tak rozhodne soud. Soud je jediná instituce, která ústavní výchovu dítěti nařizuje a zároveň jediná instituce, která jí může svým rozhodnutím zrušit.

Podle novelizace zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, který je účinný od 1. 1. 2014, lze ústavní výchovu „nařídít nejdéle na dobu 3 let. Ústavní výchovu lze před uplynutím od jejího nařízení prodloužit, jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Trvání ústavní výchovy lze prodloužit opakovaně, vždy však nejdéle na dobu 3 let. Po dobu, než soud rozhodne o zrušení nebo o prodloužení ústavní výchovy, dítě zůstává v ústavní výchově, i když již uběhla doba dříve rozhodnutím soudu stanovená.“ (zákon č. 94/1963 Sb., §46 odst. 2) Podle dřívějšího ustanovení daného zákona byla ústavní výchova nařizována do zletilosti, tj. do 18 let.

A právě soudu, který ústavní výchovu nařídil, jsou dětské domovy povinny na základě jeho žádosti podávat o dítěti v zařízení zprávy. Tyto zprávy si soud vyžaduje zpravidla min. jednou za 6 měsíců a zkoumá, zda i nadále trvají podmínky pro nařizenou ústavní výchovu. Soud zejména zajímá zadaptování dítěte na režim v dětském domově, jeho chování, vztahy s ostatními dětmi, respektování autorit, jeho prospěch ve škole, zájmy a v neposlední řadě zájem rodičů či jiných osob - zda se s nimi dítě vidá, jak často či zda jinak s nimi udržuje kontakt apod. Shledá-li, že důvody pro setrvání dítěte v ústavní péči již zanikly, tak ústavní výchovu zruší a zároveň svěří dítě do péče rodičů či jiným osobám odpovědným za výchovu.

Povinností ředitele zařízení je rovněž neprodleně oznamovat příslušnému orgán sociálně-právní ochrany dětí „jméno a příjmení dítěte, jsou-li splněny podmínky pro jeho osvojení nebo pěstounskou péči.“ (§ 24 odst. 1 písm. b). Pro osvojení jsou zpravidla vhodné ty děti, o něž se jejich rodiče nestarají, neprojevují o ně zájem a jsou pro svůj věk schopny se dobře zadaptovat v nové rodině, která je přijme. U pěstounské péče tomu může být obdobně, většinou však bývá volena v případech, kdy o dítě projeví zájem jiný příbuzný či známý rodiny. Pokud se tedy podaří v průběhu ústavní výchovy zajistit náhradní rodinnou péči pro dítě, rozhodne soud po splnění všech zákonem daných podmínek, o jeho osvojení či svěření do pěstounské péče.

Ukončení ústavní výchovy ve zletilosti, resp. prodloužené ústavní výchovy do 19 let

Jelikož nový systém nařizování ústavní výchovy na dobu max. 3 let a jejího prodlužování na max. 3 roky je v současné době u svého počátku a v běžné praxi s ním prozatím nejsou velké zkušenosti, o které bych se mohla v této části kapitoly opřít, budu se zde věnovat legislativě, která stanovovala ústavní výchovu do 18 let a její prodloužení do 19 let:

Zletilé děti odcházejí zpravidla z dětského domova v den své zletilosti, tedy dovršením 18 let. Ředitel zařízení však může s dostatečným předstihem, nejlépe cca 6 měsíců před zletilostí, podat příslušnému soudu podnět k prodloužení ústavní výchovy dítěte do jeho 19 let. Tento krok vždy projedná s příslušným pracovníkem sociálně-právní ochrany dětí, kterého je podle ustanovení § 24 odst. 1 písm. j) povinen informovat v zájmu návaznosti péče o nadcházejícím propuštění dítěte z ústavního zařízení. Důvodem pro prodloužení ústavní výchovy bývá ve většině případů dokončení započatého vzdělání s ohledem na skutečnost, že původní rodina neposkytuje řádné záruky pro dokončení vzdělání svého dítěte.

Setrvání v péči dětského domova po ukončení ústavní výchovy ve zletilosti, resp. prodloužené ústavní výchovy do 19 let

Zletilé dítě nemusí v 19 letech zařízení opustit. Ředitel má ze zákona povinnost „informovat nezaopatřenou osobu o možnosti podat žádost o uzavření smlouvy o prodlouženém pobytu v zařízení“ (zákon č. 109/2002 Sb., 24 odst. 2 písm. d) a seznámit jí tak s možností setrvání v dětském domově. Tuto smlouvu uzavře ředitel zařízení se zletilým dítětem, pokud o to samo požádá pouze v případě, že se nadále připravuje na budoucí povolání a nepřekročí tím kapacitu zařízení. Zletilé dítě může takto v dětském domově setrvat maximálně do 26 let. Ve smlouvě jsou konkrétně uvedeny důvody, za kterých je možné pobyt v zařízení ihned ukončit, a to jak ze strany zletilého dítěte, když o to požádá, ale také na základě rozhodnutí ředitele při soustavném porušování řádu dětského domova či s datem ukončení studia apod.

Těmto zletilým dětem může dětský domov zajistit samostatné ubytování. „V zájmu přípravy na budoucí samostatný život dítěte může být v zařízení jedna nebo více samostatných bytových jednotek pro ubytování jednotlivých dětí nebo nejvýše tříčlenné skupiny dětí, které se připravují na odchod ze zařízení.“ (Folda, 2009, s. 20). Tyto bytové jednotky mohou dětské domovy zřizovat i mimo areál zařízení.

Novelizace zákona o výkonu ÚV a OV ve školských zařízeních přinesla také pozitivní změnu: dříve musela být smlouva o prodlouženém pobytu sepsána se zletilým dítětem neprodleně po ukončení ústavní výchovy (resp. prodloužené ústavní výchovy) - jakmile zletilé dítě opustilo dětský domov, nebyla již možnost, aby se do něj vrátilo. V současné právní úpravě může dětský domov na základě žádosti zletilého dítěte „*poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let, podle smlouvy uzavřené mezi nezaopatřenou osobou a zařízením nejpozději do 1 roku od ukončení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.*“ (zákon č. 109/2002 Sb., § 2 odst. 6). Tzn., že i pokud dítě již dětský domov opustí na základě ukončení ústavní výchovy, resp. prodloužené ústavní výchovy, může s ním ještě ředitel zařízení smlouvu o prodlouženém pobytu sepsat. Tato změna je z mého pohledu velmi dobrým přínosem, jelikož zletilé děti opouštějí dětské domovy bez rozmyslu, s vidinou vlastní svobody a neuvědomují si nástrahy jejich samostatného života. Také se může stát, že se vrátí do původní rodiny s příslibem nezodpovědných rodičů, že všechny náklady na studium uhradí, postarají se o něj a z tohoto slibu brzy sejde. Mnohdy totiž zvítězí vidina rodiny, kdy dítě obdrží finanční podporu při svém odchodu. Doslova se dá říci, že dítě okradou, zneužijí ho, a poté už je nezajímá. Také se může stát, že se rodina dostane do tíživé finanční situace a není schopna tyto výdaje za vzdělání hradit. Objeví se i řada případů, kdy zletilému dítěti rodiče studium „rozmluví“. Jestliže tedy zletilé děti i dále studují, mohou je ředitelé do dětského domova přijmout. Je to jakási roční ochranná lhůta, která umožňuje zletilým dětem, které dětský domov již opustily, vrátit se do prostředí, jež jim poskytne podporu a v němž mohou setrvat až do ukončení studia, max. však do 26 let.

1.1.2 Pomoc při odchodu z dětského domova

Při odchodu dítěte z dětského domova je zákonem dáno, že v rámci plného přímého zaopatření, které je poskytováno po celou dobu pobytu v zařízení, vzniká nárok na věcnou pomoc při odchodu. To se vztahuje na zletilé děti, které dosáhly věku 19 let a byla jim prodloužena ústavní výchova, a také na „čerstvě“ zletilé děti, za podmínky, že tyto zletilé děti již v dětském domově nezůstávají do ukončení přípravy na povolání.

V zákoně se praví, že takovému dítěti „*se podle jeho skutečné potřeby v době jeho propuštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek.*“ (zákon č. 109/2002 Sb., § 33) Věcná pomoc je záležitostí materiální.

Nejvyšší možná výše jednorázového peněžitého příspěvku činí podle nového nařízení vlády č. 460/2013 částku celkem 25.000 Kč. Uvedené nařízení vlády je platné od 1. 1. 2014 - staré ustanovení zákona o výkonu ÚV nebo OV ve školských zařízení týkající se peněžité a věcné pomoci při odchodu dítěte z dětského domova uvádělo částku nejvyšší 15.000 Kč.

V praxi to může vypadat následujícím způsobem: ředitel zařízení projedná situaci dítěte a jeho propuštění při poradě pedagogických pracovníků, při které společně zhodnotí možnosti poskytnutí pomoci. Pokud je dítě ještě v péči OSPOD, je s ním situace současně také projednána. Odchod každého dítěte je také konzultován se státním zástupcem, který do dětského domova dojíždí na pravidelné kontroly. Státní zástupce se k jednotlivým případům také vyjadřuje a navrhuje postup a řešení jednotlivých případů. Současně dohlíží na správnost jednotlivých kroků v souladu se zákonem a právy dítěte. Po celou dobu projednávání je situace řešena také s dítětem, zletilým i nezletilým, je seznamováno s možnostmi, se situacemi, které bude muset řešit, s problémy běžného života. Já sama jsem se setkala během svého působení v dětském domově s tím, že dítěti byla při odchodu předána částka životního minima a ze zbývajících částky mu byly zakoupeny nezbytné potřeby, jako např. spací pytel a stan nebo peřiny a povlečení, krosna. Zletilý si to tak přál a sám měl našetřenou vyšší částku peněz, odcházel do městského bytu, který mu dětský domov pomohl získat a vybavit. Záleží zejména na tom, kam dítě odchází. Pokud se dítě ubytuje v domě na půli cesty, ve startovacím bytě či v podnájmu, může mu být ze zbývajících výše předplaceno nájemné. Může mu být rovněž zakoupena potřebná výbava, například příbory, talíře, skleničky, prkénka, nože. Dítěti pokračujícímu ve vzdělávání mohou být zakoupeny učební pomůcky, zejména drahé učebnice či nějaké náčiní potřebné při praktické výuce.

1.1.3 Poradenství

Před samotným propuštěním dítěte ze zařízení je mu poskytována pomoc se zajištěním bydlení a zaměstnání. S dítětem spolupracuje sociální pracovníce a rovněž vychovatelé tak, jak je stanoveno ve vnitřním řádu každého dětského domova a v souladu se zákonem. V době odchodu by tedy mělo být zcela jasné, kam dítě odchází a jak se bude živit. Poradenství se v případě zájmu dítěte poskytuje i po opuštění dětského domova.

Dítěti je rovněž zprostředkován kontakt na příslušný úřad a sociálního kurátora.

1.2 Zákon o SPOD

Příslušný sociální pracovník z oddělení sociálně-právní ochrany dětí navštěvuje dítě v dětském domově dle zákonem stanovené lhůty, tj. jednou za 3 měsíce. Jeho právem je v době blížící se doby dosažení zletilosti podat soudu návrh na prodloužení ústavní výchovy.

Před podáním návrhu soudu je povinen „*projednat s rodiči nebo osobami odpovědnými za výchovu dítěte důvody, pro které má dojít nebo došlo k podání návrhu soudu, poučit je srozumitelně a prokazatelně o jejich právech a povinnostech vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti a důsledcích neplnění těchto povinností.*“ (zákon č. 359/1999 Sb., § 14 odst. 2 písm. a) Rodiče a další zúčastnění, zpravidla jde o pracovníky dětského domova, popř. i jiných organizací, které s dítětem spolupracují, o pracovníky školy a samozřejmě i samotné dítě, o které se jedná, mohou být pozváni na tzv. případovou konferenci, na které se projednají důvody pro prodloužení ústavní výchovy, ale také i možné způsoby řešení situace dítěte, a to vše, pokud se případová konference jeví jako účelná.

Dětem, které před umístěním do dětského domova zanedbávaly školní docházku, požívaly alkohol či jiné návykové látky nebo jiným způsobem vedly podle ustanovení § 6 odst. 3 písm. c) zahálčivý nebo nemravný život, nebo i dětem, jež se opakovaně dopouštěly útěků od svých rodičů či osob odpovědných za výchovu (podle ustanovení § 6 odst. 3 písm. d) je věnována péče vyžadující zvýšenou pozornost, tzv. sociální kuratela pro děti a mládež vykonávaná kurátorem pro děti a mládež příslušného úřadu. Tento pojem byl do zákona o SPOD vpraven jeho novelizací a „*spočívá v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte*“ (zákon č. 359/1999 Sb., § 31 odst. 2). V rámci sociální kurately je možné dítěti poskytovat pomoc a péči i po dosažení zletilosti, zejména pokud dojde k prodloužení ústavní výchovy (tzv. návazná péče), při jejímž zajištění „*je kurátor pro děti a mládež povinen spolupracovat zejména s obcemi v samostatné a přenesené působnosti, s krajskou pobočkou Úřadu práce, s poskytovateli sociálních služeb a zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy.*“ (zákon č. 359/1999 Sb., § 32 odst. 4 písm. f)

Jedná-li se však o dítě, které nemělo výše uvedené problémy, pak v 18 letech se stává zletilou osobou, a proto už nespadá do okruhu klientely sociálně-právní ochrany dětí. Dítě, které má být ve zletilosti z dětského domova propuštěno, má právo se kontaktovat se sociálním kurátorem. Ať už je či není v konečném důsledku z dětského domova propuštěno,

kontakt je zajištěn vždy, umožnění kontaktu dítěte se sociálním kurátorem je povinností ředitele zařízení. Dítěti bývá zpravidla jeho sociálním pracovníkem představen zmíněný sociální kurátor, který navazuje na dříve poskytovanou péči OSPODem. Sociální kurátor však již ze zákona nemá danou povinnost zletilého v dětském domově navštěvovat. Pomoc je poskytována výhradně na základě kontaktu ze strany zletilého dítěte v dětském domově. „Problém ale je, že děti k nim špatně získávají důvěru a sociální vazbu.“ (Kulhavá, 2009/2010, s. 8) Proto se i v hodně případech stává, že jeho pomoc zletilí v dětských domovech nevyhledávají.

Sociální kurátor může zletilému v dětském domově podat informace, např. co se týká bytové situace v místě jeho bydliště, jaké jsou možnosti ubytování nebo údaje o různých neziskových organizacích, které mu mohou pomoci či o tom, jak se třeba evidovat na úřadě práce apod.

Zletilým dětem, které opouštějí či již opustily dětský domov, poskytuje sociální kurátor bezplatně sociální poradenství, které je již sociální službou a řeší jej zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Buď se jedná o základní sociální poradenství, kterým sociální kurátor „poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace“, anebo o odborné sociální poradenství, které se zaměřuje na potřeby jednotlivých sociálních skupin a „zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností“. (zákon č. 108/2006 Sb., § 37 odst. 2 a 3)

Sociální kurátor dále předává kontakty na poskytovatele sociálních služeb v příslušném regionu a působí preventivně v rámci tzv. sociálního vyloučení. Právě tito mladí lidé opouštějící ústavní zařízení bývají nejčastěji ohroženi tzv. sociálním vyloučením, tedy tím, že nemají trvalý domov a lehce se mohou jako lidé bez přístřeší ocitnout na ulici. Také se lehce dostávají do konfliktů se zákonem.

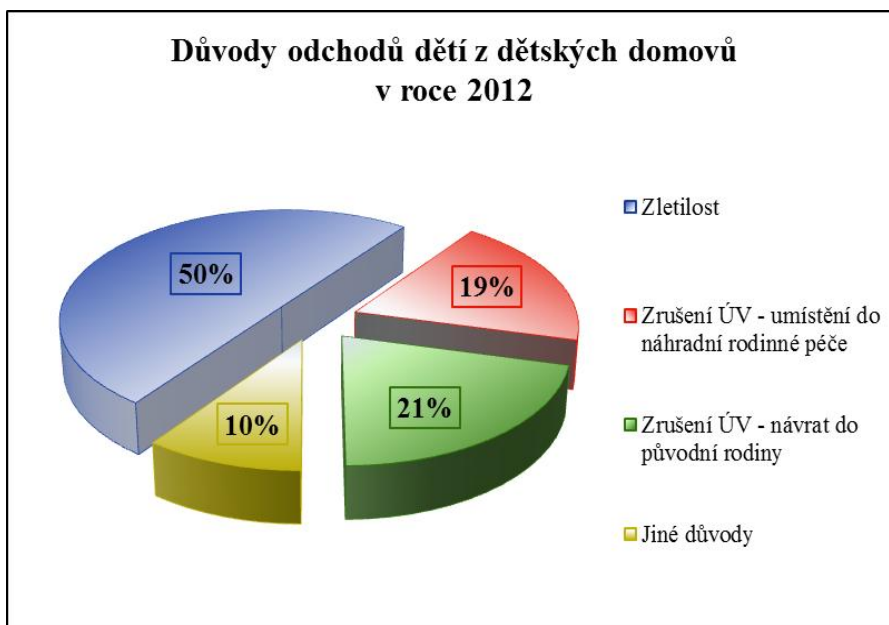
2 PŘÍPRAVA NA ODCHOD DÍTĚTE Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Příprava na odchod z dětského domova se týká více než poloviny dětí umístěných v dětských domovech. Ministerstvo práce a sociálních věcí zpracovává každý rok výkaz, ze kterého se můžeme mj. dozvědět, kolik dětí z dětských domovů v daném roce odchází z ústavní výchovy a jaký je důvod jejich odchodu.

Podívejme se tedy konkrétně na rok 2012, kdy bylo z dětských domovů propuštěno dle ročního výkazu o výkonu sociálně právní ochrany dětí celkem 2 253 dětí. Z tohoto celku polovina dětí odcházela ve své zletilosti a dalších 10% opustilo dětský domov z jiného důvodu. Tím může být např. propuštění zletilého dítěte z dětského domova na základě smlouvy o prodlouženém pobytu.

Graf. č. 1: Důvody odchodů dětí z dětských domovů v roce 2012

Zdroj: MPSV - Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2012

Gottwaldová uvádí, že „*děti vychovávané v ústavní péči často dosahují nízké úrovně školního vzdělání, mají sníženou schopnost sociální integrace, mají potíže v navazování vztahů, jsou výrazně více ohroženy sociálně-patologickými vlivy*“ a že „*ústavní výchova limituje rozvoj pozitivního vztahu dětí k práci*“. (Gottwaldová a kol., 2006, s. 10). Existuje tedy mnoho faktorů, jejichž zmírnění či odstranění je předmětem přípravy na odchod dítěte z dětského domova. Díky těmto faktorům, které zasahují celou osobnost dítěte, „*mnozí končí v řadách dlouhodobě nezaměstnaných, nemohou si udržet bydlení a jsou svými osob-*

ními problémy strhávání ke společensky nežádoucím činnostem“ (Gottwaldová a kol., 2006, s. 10)

2.1 Příprava na budoucí povolání (studium)

Přípravou na budoucí povolání se rozumí studium po ukončení povinné školní docházky, které je pro dítě jakousi přechodnou stanicí do profesního prostředí.

Zde považuji za důležité alespoň stručně zmínit různé faktory, které ovlivňují školní úspěšnost a tím i přípravu na budoucí povolání:

- především *„vyspělost a dobrá úroveň rozumových schopností je jedním ze základních předpokladů dobrého školního prospěchu, ale není jediným.“* (Vágnerová, 2000, s. 22)
Podle Matějčka lze příčiny školního neúspěchu rozdělit na vliv snížené úrovně rozumových schopností, vliv nerovnoměrného nadání a třetí kategorii netvoří nedostatek inteligence, ale jsou to jiné okolnosti, které způsobují, že dítě s přiměřenými rozumovými schopnostmi, není schopné je dostatečně využívat. U dětí z dětských domovů se můžeme setkat se všemi třemi výše uvedenými kategoriemi, bývá pro ně však i nezřídka typická kombinace nižších rozumových schopností a výchovné nepodnětnosti (či zanedbanosti), která má své kořeny v rodině. *„Prostředí, v němž dítě vyrůstá, spoluurčuje nejen celkovou úroveň jeho inteligence, ale i její typické rysy.“* (Vágnerová, 2000, s. 26) Takto zanedbané děti mají problémy např. s opožděností v oblasti řeči, s nedostatečnou slovní zásobou, s malým rozsahem znalostí apod. *„Pro vychovatele je významné, že tyto děti mají určitou rezervu a mohou se zlepšit.“* (Vágnerová, 2000, s. 26)
- s rodičovskou zanedbaností v oblasti přípravy na vyučování souvisí i poruchy učení, které jsou diagnostikovány u většiny dětí v dětských domovech. Mezi nejčastější řadíme dyslexii (porucha v osvojování čtenářských dovedností), dysgrafii (porucha v osvojování psaní), dysortografii (porucha v osvojování pravopisu) a dyskalkulii (porucha v osvojování matematických dovedností).
- nelze opomenout citovou deprivaci, která *„vzniká tehdy, když potřeba citové jistoty a bezpečí není uspokojována v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu“* (Vágnerová, 2003, s. 74) Právě psychické důsledky citové deprivace zapříčiňují nedostatečné využívání rozumových schopností dítěte, dále jsou také příčinou nedostatečného rozvoje komunikačních kompetencí.

2.1.1 Volba budoucího povolání

Volba budoucího povolání a s tím spojený výběr školy po dokončení povinné školní docházky není jednoduchou záležitostí pro žádné dítě. Do počátku pubescence¹ bývá volba povolání spíše fantazijní představou. V období pubescence už si dítě však dokáže vytvořit představu o svém budoucím povolání i s ohledem na své schopnosti a školní prospěch. Při volbě nové školy jde o to, aby byly sladěny jak individuální zájmy, tj. zájmy dítěte, a také vnější neboli společenské zájmy, vzhledem k plnění společenských úkolů. Na základě těchto dvou faktorů rozlišuje Walter Jaide tři typy volby povolání (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 159-160):

- typ A - ve volbě povolání se v podstatě podřídí přání rodičů či jiných významných dospělých osob;
- typ B - dítě má určitou, avšak mlhavou představu o svém povolání, která je dotvářena okolím;
- typ C - dítě s jasným cílem vlastního života.

V dětském domově se málokdy setkáme s dítětem typu C - vzhledem ke svým zkušenostem dobrovolnice v dětském domově mohou uvést, že děti, které měly jasný cíl, čeho chtějí v budoucnu dosáhnout a na jaké škole se chtějí dále vzdělávat, zcela opominuly své schopnosti a dovednosti, jejich cíl byl bohužel nereálný. Charakteristické pro děti z dětských domovů jsou typy A a B.

„Nejistota mladých při volbě povolání je ještě zvyšována tím, že rozhodnutí musí být realizováno v době, kdy je mladistvý ještě zájmově nevyhraněný, kdy není dokončen ani vývoj jeho schopností, tím méně vývoj jeho charakterových vlastností, a kdy proto také svou orientaci i svá rozhodnutí často mění.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 160)

Pro děti z dětského domova je situace přestupu ze základního vzdělávání na střední školu zatěžující. V první řadě je pro ně nová škola dalším novým prostředím, na které si musí zvykat, kde na ně jsou kladeny další požadavky, které jsou něčím novým a také bývají daleko náročnější: *„škola, ač instituce společenská, je relativně izolovanou institucí, která má své vlastní způsoby jednání, své vlastní hodnoty a normy, své vlastní prostředí, které ji významně odlišuje od jiných společenských institucí.“* (Výrost, Slaměník, 1998, s. 263)

¹ **pubescence** - období věku 11-15 let

Ve druhé řadě mívají rovněž problémy v kontaktu s druhými lidmi, s navazováním vztahů, a proto je pro ně nesnadné, včlenit se do nového kolektivu. Přechod na novou školu bývá doprovázen strachem z neznámého a neočekávaného.

Vychovatelé či ředitel dětského domova bývají pro děti v těchto významných okamžicích jakousi „berlou“, o kterou se mohou opřít. Oni jsou těmi, kdo dítě znají, vědí, jaké má možnosti, jaké má zájmy, zda je schopno obstát na střední odborné škole nebo zda je pro něj lepší zvolit školu méně náročnější. Ředitel a vychovatelé *„vystupují v tomto směru jako zástupci rodičů a jejich úkolem je pomoci při výběru příslušného oboru a ovlivnit je s ohledem na individuální zvláštnosti jedince a jeho životní perspektivy.“* (Hrdličková, Pávková, 1987, s. 108)

Neznamená to však, že by se takové důležité rozhodnutí provedlo bez vědomí rodičů. S rodiči je samozřejmě tato věc, která má zásadní důležitost, projednána a jsou-li rodiče běžně k zastížení, podepisují přihlášku na vybranou školu a následně i zápisový lístek. V ostatních případech, kdy rodiče dítěte nespolupracují, nejsou k dohledání, má právo přihlášku ke studiu i zápisový lístek podepsat ředitel dětského domova.

Je-li situace s volbou dalšího vzdělávání obzvláště složitá a nejasná, dítě může být podrobeno speciálně-pedagogickému vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně týkající se profesní orientace. Jde o komplexní vyšetření rozumových schopností, typu osobnosti a studijních předpokladů, které napomáhá k odhalení předpokladů k určitému typu, směru ve vzdělávání, zjišťuje silné stránky dítěte a případné potíže spojené se studiem a úspěšností v profesi.

Z osobních zkušeností dále uvádím, že při volbě povolání hraje také významnou roli dostupnost školy, předchozí zkušenosti se školou a přístupem pedagogů, a předpoklad k ukončení vzdělávání. Pracovníci dětského domova se tímto snaží předejít případům, kdy dítě z dětského domova odejde bez jakéhokoliv vzdělání.

2.1.2 Příprava na budoucí povolání

Samotná příprava na budoucí povolání se odehrává na střední škole. Může to být gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště nebo odborné učiliště. Cílem je získat doklad o ukončení vzdělání, které usnadňuje vstup na trh práce.

Pro vychovatele a dítě to znamená pravidelnou přípravu. Jak jsem již uvedla, střední škola klade na své studenty, žáky o dost vyšší nároky než základní škola a není jednoduché za-

daptovat se ihned na nový systém. Kvalitativně i kvantitativně se mění dosavadní návyky v učivu - je zapotřebí prohloubit a zkvalitnit přípravu do školy. Zuzana Karásková Ulberťová uvádí, jak v tomto ohledu postupovat: „*dopřát dítěti pravidelný čas na učení, pokud je to potřeba 1-2 hodiny denně, ideálně s přestávkami*“ a dále „*zařídít dítěti klidné prostředí při učení, vyčlenit čas na učení bez přítomnosti rušivých vlivů*“ (Sborník studií Děti a jejich problémy, 2010, s. 69). To však není v zařízení institucionální povahy lehce proveditelné. Vychovatel má obvykle na starosti až 8 dětí různých věkových kategorií a specifických potřeb najednou. I kdyby se chtěl každému dítěti věnovat individuálně, není to v jeho možnostech. Proto je velice důležité pracovat na samostatnosti dětí při učení již od základní školy. Obrovskou posilou pro dětské domovy bývají nabídky doučování pro děti, obzvláště týkající se odborných předmětů na středních školách, i přímo někteří učitelé nabízejí možnost doučování, které se odehrává mimo výuku.

Jednoznačně je příprava na vyučování každodenní záležitostí, začíná se s ní zpravidla po relaxaci dítěte po příchodu ze školy. V dětském domově bývá vyčleněna místnost, kde se mohou děti bez rušivých vlivů učit, bez televize, hraní malých dětí a podobně. V dětském domově, kde jsem dobrovolnicí a zároveň jsem zde absolvovala svou odbornou praxi, je podle provedené diagnostiky většina dětí samostatná přiměřeně svému věku nebo samostatná vyžadující občasnou kontrolu. Jde o kategorizaci dle zákona o ÚV a OV ve školských zařízeních, ustanovení § 2 odst. 10. V rámci každodenní školní přípravy jsou procvičovány zejména ty předměty, které činí dětem problémy. „*Konkrétní zaměření a metody práce jsou obsahem adaptačních plánů pro nové děti a individuálních výchovných plánů rozvoje, které jsou vypracovány pro každé dítě. Tyto dokumenty sestavují vychovatelky podle aktuálního stavu dítěte a doporučení specialistů z oblasti pedagogických i medicínských oborů.*“ (dostupné z <https://sites.google.com/site/ddtisnov/home>). Vychovatelé se v rámci přípravy na vyučování snaží především o vedení dětí k důsledné, pravidelné a zodpovědné školní přípravě, podporují je v jejich samostatnosti ve školní přípravě, vedou je k užívání vhodného učebního stylu, pravidelně s nimi opakují nápravná cvičení doporučená vzhledem k diagnostikovaným poruchám učení. Dětem samostatnějším v učení je dána možnost samostudia s následným ověřením si vědomostí. Pokud se i přes pravidelnou domácí přípravu na vyučování nedaří dítěti ve škole uspět, hledají vychovatelé příčiny. S dítětem vše rozeberou, mohou využít i pomoci psychologa a žádají i zpětnou vazbu, pomoc a informace od učitelů.

Je tedy důležité, aby byl vychovatel v kontaktu se školou, s jednotlivými vyučujícími, aby se pravidelně účastnil třídních schůzek a zjistil tak, v jakých předmětech dítě prospívá či jaké má nedostatky, z čeho by se mělo dítě učit, aby bylo v oněch předmětech úspěšné, zda je možnost využívat doučování apod.

Nakonec této kapitoly zde zmíním motivaci, která hraje leckdy významnou roli při přípravě na vyučování a zlepšování prospěchu. Gottwaldová (2006) zmiňuje problematiku systému odměn a trestů, který vede k účelovému chování, což se projevuje např. tím, že děti jsou ke konci školní roku v učivu snaživější, jelikož zlepšení prospěchu může být v rámci daného systému odměňováno, a to věcně i finančně.

2.2 Příprava na běžný život

S přípravou na běžný život se děti v dětském domově setkají již od počátku svého umístění. V této kapitole opět využiji svého působení v dětském domově, který je dětským domovem tzv. rodinného typu, a budu zde čerpat ze svých zkušeností.

2.2.1 Praktické dovednosti

V dětském domově rodinného typu je samozřejmostí, že se děti podílejí na chodu domácnosti, je jím tím vštěpována odpovědnost za domácnost. Běžné domácí práce, se kterými se každý z nás ve své rodině setkal, jsou rozděleny rozpisem služeb tak, aby se na nich podílelo každé dítě, jak chlapci, tak dívky, s přihlédnutím k jejich věku a možnostem. Zpočátku je dítě při své činnosti doprovázeno vychovatelem, který ho učí, co se jak správně dělá, jaké má která domácí práce postupy. S postupem času je dítě v domácích pracích samostatnější, a proto je pouze zapotřebí překontrolovat, zda si svou službu splnil. Někdy se stává, že děti rády „zapomínají“ na své povinnosti, proto jim je vychovatel připomene.

Kromě uklízení společných prostor koupelny, obývacího pokoje, kuchyně, se děti učí i vařit. Zejména tato činnost se mi jeví jako velmi prospěšná. Do této činnosti jsou děti zapojovány každý den při přípravě večeře, o víkendech a o prázdninách děti připravují za pomoci vychovatelky jídlo v průběhu celého dne. Děti si nejprve společně s vychovatelkou sestaví jídelníček a rozdělí si služby v průběhu týdne, včetně vaření. Učí se tak jídlo nejen připravit, ale také jaké suroviny se mají používat, jak se správně zpracovávají a ukládají. Někomu se mohou jevit tyto úkony jako bezvýznamné, každý z nás přeci ví, jak se maže chleba, jak se loupou brambory a jak připravit například zapečené těstovi-

ny. Bohužel některé děti z dětského domova neměly ve svých rodinách možnost setkat se tím, jak se jídlo připravuje, proto nemají ani představu, co příprava jídla obnáší.

Dále se děti učí běžným zvyklostem a dovednostem jako je vynesení koše, úklid místa u stolu, stlaní postelí, vytírání země, utírání prachu, vysávání. Podle vyspělosti a možnosti každého dítěte jsou děti vedeny k péči o oblečení tak, aby si dokázaly špinavé oblečení nejprve přetřídít dle barev, užít prací prostředky, zapnout pračku, usušit prádlo a poté si ho samy vyžehlit a uložit do skříňky. Děti jsou pravidelně vedeny k udržování pořádku ve svých osobních věcech i oblečení.

Dětský domov disponuje také zahradou, o kterou se děti v rámci pracovních činností starají. V zimě pomáhají chlapci s odhrabáním sněhu, na podzim děti shrabují listí, v létě plejí, zalévají. Jsou jistě i činnosti, které musí provádět pouze člověk k tomu určený, kterým je údržbář. Některé dětské domovy mají dokonce své záhonky, na kterých děti pěstují zeleninu.

2.2.2 Socializace

Socializaci chápeme v nejjednodušším slova smyslu jako proces zespolečenšťování člověka, kdy se z biologického tvora stává kulturní bytostí. Jaroslav Kořa vymezuje socializaci jako formování a růst osobnosti, a to pod působením různých vnějších podnětů, včetně těch lidských, které nazývá výchovou. Dále říká, že „*v jejím průběhu si jedinec osvojuje hodnoty, normy a dovednosti vytvořené kulturou, do níž se narodil.*“ (in Jedlička a kol., 2004, s. 16)

Socializace je procesem, který podle Řezáče (1998) obsahuje 4 relativně samostatné děje, kterými jsou:

- personalizace = proces utváření osobnosti,
- kulturace = proces přejímání a rozvíjení kultury společnosti, utváření stylu života,
- profesionalizace = proces, v němž člověk získává připravenost zaujmout nějakou profesní roli,
- socializace v užším významu = proces osvojování si sociálních rolí.

Nakonečný určuje její základní produkty, neboli „určité způsobilosti, které si dítě musí postupně osvojit. Nejdůležitějšími z nich jsou tyto:

- systém kulturních návyků (hygienických, sebeobslužných, slušného chování);
- role svého pohlaví a věku;
- orientace v hodnotách daného kulturního prostředí;
- mluvená řeč;
- sebeovládání.“ (Nakonečný, 2009, s. 103-104)

Valná většina odborníků se shoduje, že primární socializace, jejímž činitelem je rodina, je nejdůležitější a má tak trvalý a významný vliv na vývoj jedince. A to především proto, že „proces socializace zasahuje všechny stránky duševní činnosti, tj. jak oblast kognitivní (socializace poznávání), tak i emotivní (socializace citů) a konativní (socializace vůle). (Řezáč, 1998, s. 47)

Dítě do dětského domova přichází již nějakým způsobem poznamenané špatnou socializací ze strany rodiny, proto se vychovatelé drží základních principů přístupu k dětem, jimiž podle Koti (in Jedlička a kol., 2004, s. 41) jsou pocit bezpečí, a dále, aby se dětem dostávalo průběžné a dlouhodobé péče, aby nebyly zneužívány a opouštěny a aby cítily, že někam patří, že existuje místo, kam se mohou vrátit, kde mají svou postel, svůj prostor.

Sociální kompetence

Kompetence chápeme dle Hartla, Hartlové (2010) jako shrnující termín pro soubor jevů: schopnosti, dovednosti, vědomosti. Pod pojmem sociální kompetence si představíme vše, co se týká společnosti, konkrétně vztahů ve společnosti.

Nyní poukáží, jak sociální kompetence definují různí autoři. Různorodost ve vymezení je dána z hlediska zdůrazňovaných hodnot jednotlivými autory, kritérii i prameny informací:

Belz a Siegrist (2001), kteří se zabývali klíčovými kompetencemi, jež jsou projevem schopnosti člověka jednat přiměřeně v situacích, považují sociální kompetenci jako jejich nedílnou součást a charakterizují jí jako schopnost týmové práce, kooperaci, schopnost čelit konfliktním situacím a komunikativnost.

Hroník vymezuje sociální kompetenci z hlediska profesního vývoje jako dovednost a účinnost v jednání s lidmi, uvádí, že jde o „mistrovství člověka adekvátně a efektivně jednat s lidmi a řešit problémy svého začlenění do sociální skupiny i svého působení

ve skupině, a to v souladu s cíli organizace a na základě reflektovaného respektování mravních přístupů.“ (Hroník, 2007, s. 277)

Dalším autorem, který se věnoval problematice sociálních kompetencí, je Nakonečný. Zde se dozvíme, že pojem sociální kompetence byl dříve označován jako sociální inteligence, která se uplatňuje ve vzájemném ovlivňování jedinců (v komunikaci). Nakonečný rovněž zmiňuje, že M. Argyle (1967) použil pojem sociální obratnost, kdy jde „o jakousi „šikovnost“, kterou jedinec vykazuje v sociální interakci při prosazování svých zájmů“ (Nakonečný, 2009, s. 443).

Komárková, Slaměník a Výrost (2001) vnímají sociální kompetence jako celek, který je tvořen těmito základními oblastmi (příčemž je rovněž nazývají jako sociální dovednosti):

- sociální percepce - vnímání druhých lidí, kde se prolínají dvě roviny percepce (co a jak o sobě jedinec sděluje sám a jak je vnímán on druhými lidmi);
- sociální komunikace - jde o komunikaci v sociální interakci, „pro interakci je charakteristické, že jeden subjekt svým chováním působí na jiný subjekt, pro který se toto chování stává podnětem pro reakci“ (Komárková, Slaměník, Výrost, 2001, s. 46);
- sociální interakce ve skupině - vzájemné působení mezi lidmi ve skupině, z hlediska socializace je sociální interakce jejím základem;
- zvládání konfliktních situací - pro zvládnutí konfliktu je podstatné konfliktu porozumět, do konfliktu se mohou dostat potřeby, zájmy, cíle, názory či hodnoty, ale mohou také nastat v určitých realizovaných činnostech;
- zvládání zátěžových situací ve skupině - zátěž znamená pro jedince nějaký požadavek či nárok, který je na něj kladen (ať už jej na sebe klade sám nebo jej na něj klade okolí);
- asertivní jednání - asertivitou rozumíme „*takové chování, kdy si umíme prosadit své požadavky, potřeby a nároky přiměřenými prostředky, tzn. bez zbytečného ubližování druhým a s pocitem zachovalé úcty a důstojnosti vůči sobě. Asertivní jednání je dovednost plného sebevyjádření.*“ (Komárková, Slaměník, Výrost, 2001, s. 88)
- rozvíjení tvořivosti v sociálních vztazích, komunikaci.

Složky sociální kompetence

Ve Sborníku příspěvků Společenskovedného ústavu SAV Košice vymezil Výrost složky sociální kompetence. Tato charakteristika se mi zamlouvá pro pochopení sociálních kompetencí, které by si měly děti (nejen z dětských domovů) osvojit, nejsrozumitelněji a nejkonkrétněji. Jak si můžeme všimnout, velmi se podobá vymezení Komárkové, Slaměníka a Výrosta (viz. výše). Sociálními kompetencemi podle Výrosta tedy jsou:

- efektivní komunikace v různých sociálních vztazích a různých situacích,
- schopnost vytvářet a udržovat vztahy,
- úspěšné řešení sociálních problémů,
- schopnost rozhodování,
- konstruktivní řešení konfliktů,
- efektivní uplatňování základních sociálních zručností (komunikace, empatie, asertivita², coping³ atd.),
- sociální poznávání - přesná, adekvátní identifikace pravidel, platných v daném segmentu sociálního prostředí (rodina, škola, společnost),
- sebekontrola a sebemonitorování vlastního chování a jeho dopadů na jiné,
- vnímání self-efficacy⁴,
- adekvátní sebevnímání, identita,
- schopnost poskytovat a získávat sociální podporu,
- efektivní sociální síť,
- respektování individuálních odlišností a rozdílů, podmíněných původem a etnicitou,
- orientace na budoucnost - schopnost stanovit cíle a chovat se v souladu s jejich dosahováním,
- zájem o well-being⁵ druhých a schopnost za ně přebírat zodpovědnost,
- schopnost diferencovat mezi sociální pozitivními a negativními vlivy peer-skupin⁶.

² **asertivita** = schopnost zdravého sebeprosazení

³ **coping** = zvládání zátěžových situací

⁴ **self-efficacy** = úroveň pozitivního sebehodnocení, vnímání osobní účinnosti (sebeuplatnění, zdatnost, soběstačnost)

⁵ **well-being** = pohoda, blahobyt

⁶ **peer-skupiny** = skupiny vrstevníků (přibližně stejného věku a přibližně stejného sociálního postavení)

Základní ukazatele kvality sociální kompetence

Výrost a Slaměník vymezují sociální kompetenci se zřetelem k pracím různých autorů „*jako schopnost jedince k nacházení vzájemných souvislostí mezi myšlením, cítěním a chováním, které vedou k dosažení sociálních úloh a očekávaných výsledků.*“ (Výrost, Slaměník, 2008, s. 206). Mezi základní ukazatele, na jejichž základě se posuzuje kvalita sociální kompetence jedince, řadí:

- sociální adjustaci - jako míru úspěšnosti v dosahování důležitých vývojových úloh a cílů,
- společenský status - kdy se pro zjištění úrovně sociální kompetence porovnává sociální status se statusem dobře adjustovaného jedince dané společnosti, který by měl mít určitý socioekonomický status,
- obecné posouzení sociální kompetence - jejímiž zdroji jsou sebeuposouzení a dále posouzení sociální kompetence vrstevníky, kantory a rodiči,
- sociální chování - jeho zdrojem je frekvence sociálních interakcí, výskyt prosociálního chování⁷ a hodnocení rozsahu naplňování požadavků podstatných sociálních úloh,
- posouzení produktů sociálního chování - tedy úroveň sociálních vědomostí,
- hodnocení životních způsobilostí sociálního chování - tzn. vnímání a vysvětlení sociálních situací.

Sociální učení

Tento pojem můžeme definovat jako „*osvojování si komplexních způsobů chování a jednání přiměřených určité sociální situaci.*“ (Řezáč, 1998, s. 72) Výsledkem sociálního učení je zformování si a přejímání sociálních rolí, osvojení si postojů, dovedností a návyků potřebných pro společenský styk, a také formování motivů a rysů:

- sociální role je předpokládaným způsobem chování člověka v určité společenské situaci,
- postoj chápeme jako relativně stabilní způsob reagování na okolní svět, určité situace, určité osoby či předměty,

⁷ **prosociální chování** = nezištné chování zaměřené na pomoc či ve prospěch druhých

- dovednosti jsou předpokladem ke správnému vykonávání činností; (sociální dovednosti - „*schopnost navázat a udržet kontakt, účinně se dorozumívat, vyjádřit druhým své pocity, vyslechnout druhé, přijmout oprávněnou kritiku a mít vhled do mezilidských vztahů*“, (Hartl, Hartlová, 2010, s. 108))
- návyky můžeme pojmut jako „*opakovaním získaný sklon k vykonávání určitého úkonu, činnosti, v dané situaci*“, (Hartl, Hartlová, 2010, s. 345)
- motiv jsou podnětem pro nějakou činnost či chování člověka, které uspokojuje jeho potřeby, mají svůj cíl i směr,
- rys je „*relativně stálá vlastnost člověka projevující se v jeho chování a jednání*“. (Hartl, Hartlová, 2010, s. 509)

Formy sociálního učení

Při působení na rozvoj osobnosti dítěte vychovatelé využívají různých forem sociálního učení. Řezáč tyto formy člení na sociální posilování, nápodobu a identifikaci. Čáp se formami sociálního učení zabývá podrobněji a říká, že „*od raného dětství probíhají dvě formy sociálního učení: napodobování a učení sociálním posilováním*.“ (Čáp, 1993, s. 111) Tyto počáteční formy „*se rozvíjejí, a tím vznikají další formy sociálního učení. Zvláště důležité je učení observační, učení anticipací a identifikace*.“ (Čáp, 1993, s. 112)

Nápodoba je snad nejstarší podobou učení, kterou využívají i zvířata. U lidského tvora je nápodoba prostředkem k předávání sociálních zkušeností, dítě napodobuje zcela nezáměrně už od útlého dětství chování svých rodičů či sourozenců. Vágnerová zmiňuje nápodobu již od batolecího věku (tj. od 1 roku života) - jejím prostřednictvím se dítě snaží proniknout do vnějšího světa. Nápodoba je rovněž nástrojem pro uspokojení potřeby jistoty a bezpečí, jelikož tendence podobat se jiným lidem jakousi jistotu pro dítě představuje. Záleží také na poutavosti takového chování pro dítě, neboť „*čím je určité chování pro ně atraktivnější (popř. čím je významnější osoba, která se takto chová), tím má větší tendenci dělat totéž. Nápodoba je výběrovým, diferencovaným procesem*.“ (Vágnerová, 2000, s. 96)

Sociální posilování znamená, že je určité chování podníceno nějakým podnětem - je založeno na sankcích: odměna/trest. Odměnu chápeme z hlediska pedagogické psychologie jako působení, které „*je spojeno s určitým chováním nebo jednáním jedince, vyjadřuje kladné společenské hodnocení tohoto chování nebo jednání, přináší jedinci uspokojení některých jeho potřeb a tím i libost*.“ (Čáp, 1993, s. 314-315). Vychovatelé užívají především tzv. morálních odměn (tedy pochval), jelikož ty vedou k uspokojení potřeby uznání

a jsou motivující. Nevynechávají však ani ty materiální odměny, které jsou mnohdy pro děti z dětských domovů daleko vítanější. Na druhé straně trest, který je taktéž spojen s nějakým určitým chováním, vyjadřuje negativní společenské hodnocení takového chování a je prostředkem k omezení některých potřeb, způsobuje nelibost, popř. frustraci. *„Přemíra trestů je často projevem bezradnosti a bezmocnosti výchovného pracovníka i jeho nezvládnuté agresivity - projevem výchovně neúčinným, popřípadě škodlivým, vedoucím k opačným výsledkům než jaké byly zamýšleny.“* (Čáp, 1993, s. 315) V žádném případě se nesmí vychovatelé snížit k trestu fyzickému, tresty mohou být dítěti v dětském domově dány pouze v souladu se zákonem a vnitřním řádem (upravený nebo omezený režim, odejmutí výhody apod.). Pro efektivitu trestu je podstatné, aby dítě porozumělo, proč a za co mu byl daný režim uložen.

Učení observační lze přeložit jako „zástupné“ učení. Znamená to, že dítě se učí ze zkušenosti jiných - kdy je někdo za své chování odměněn či potrestán.

Učení anticipací se projevuje předvídaním, očekáváním, jak se bude jedinec chovat. *„Dítě učinilo zkušenost, že dříve nebo později je nezbytné chovat se tak, jak to druzí požadují a očekávají, v opačném případě dochází k menším i větším nepříjemnostem, k trestům.“* (Čáp, 1993, s. 112). V praxi můžeme takové chování nazvat chováním účelovým, které je pro děti z dětských domovů bohužel typické - chovají se záměrně tak, aby byly odměňovány.

Identifikace je nejvyšší forma sociálního učení, která představuje ztotožnění se s nějakým chováním. Je dosti podobná nápodobě, avšak s tím rozdílem, že při identifikaci jde o zvnitřněné chování, které se stává rysem osobnosti. *„Zatímco při nápodobě je přejímáno pouze určité chování modelu, které se subjektu jeví jako efektivní a účelné, při identifikaci se „vybírá“ pouze objekt nápodoby. Vnímán a „přebírán“ je jako „celek“, většinou není prováděná (ani bezděčná) selekce jeho jednotlivých aktů chování a jednání.“* (Řezáč, 1998, s. 75) U mládeže dochází nejčastěji k identifikaci s nějakými filmovými či seriálovými hrdiny, zpěváky, někdy i sportovci.

V dětském domově, kde působím jako dobrovolnice, se také pravidelně zaměřují na získávání, upevňování a posilování sociálních a osobnostních kompetencí. Pravidelně jsou s dětmi prováděny činnosti, které jsou takto cíleně zaměřeny. Probíhají komunitní a denní kruhy, v rámci kterých se společně řeší aktuální problémy, modelové situace běžného života - děti se prakticky učí řešit konkrétní problém, společně hledají možná řešení. Důraz je

kladen na správnou komunikaci, vzájemnou toleranci a spolupráci. U dětí je posilována schopnost vyjádřit svůj názor, schopnost ho obhájit a zdůvodnit. Dle mého názoru je to pro děti do budoucna důležité, aby byly těmito schopnostmi vybaveny.

3 ZAMĚSTNÁNÍ

Mladý člověk, který opouští dětský domov, je daleko více znevýhodněn oproti ostatním mladým lidem hledajícím zaměstnání. Rozdíl je dán tím, že pouze malý zlomek dětí z ústavní výchovy má jasně určený cíl budoucnosti. K tomuto smýšlení přispívá i samotný dětský domov, který se až do této doby o dítě postaral ve všech směrech, v mnoha případech žily děti v nadstandardu. V dětském domově, který je často obdarováván sponzory, mají děti k dispozici mnoho vymožeností, kterých ve svém samostatném životě těžko kdy dosáhnou. Gottwaldová (2006) se zmiňuje o obtížích, s nimiž se setkávají mladí lidé při odchodu z dětského domova „*mladí dospělí odcházející z ústavních zařízení jsou zvyklí na neustálou péči ze strany zaměstnanců, kteří se o ně starali a zajišťovali jim vše potřebné. Nejčastější problémy, se kterými se mladí lidé setkávají, pak jsou především důsledkem „vícehvězdičkového“ hotelového stylu výchovných podmínek a přístupů*“ (Gottwaldová a kol., 2006, s. 8) Pro děti z dětských domovů je charakteristická absence pracovních návyků, jako je ranní vstávání bez dohledu či pomoci vychovatele, déletrvající vykonávání kvalitní činnosti, v zaměstnání nejsou také schopny vydržet dlouhou dobu. Doposud čas od času chodily na krátkodobou brigádu, která jim byla většinou zprostředkována někým jiným ze známosti. Na trhu práce se mohou setkat i se stigmatizováním⁸ ze strany zaměstnavatelů.

Zde bych ráda konstatovala, že moje zkušenost s návykem samostatného vstávání v dětském domově je jiná. V dětském domově, kde jsem působila během odborné praxe a jako dobrovolnice, jsou děti k samostatnému vstávání vedeny. Od určitého věku a dle schopností dětí, většinou od 15 let, se děti budí samy a případně nesou důsledky z toho, když se jim to nepodaří.

Ani samotné dosažení vzdělání výučním listem či maturitním vysvědčením nezaručí dětem uplatnění na trhu práce: „*Obecně u nás dnes pro mladé lidi není dostatek pracovních příležitostí, také ochota zaměstnavatelů poskytovat jim práci je podstatně nižší než ochota přijímat lidi se zkušenostmi, jistou roli hrají i nereálné představy mladých lidí o možnostech pracovního uplatnění a jejich mzdové nároky.*“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 276)

⁸ **stigmatizování** = „nálepkování“ osobnosti člověka (např. dítě z dětského domova = zloděj), nálepkování může vést k rozvoji prisuzovanému chování

Často se tedy stává, že původní zaměstnání, na které se dítě připravovalo vzděláváním, vykonávat nebude, jelikož nesežene v daném oboru uplatnění nebo jej opustí právě z důvodu zmíněné představy o lepším výdělků.

Když už se mladému člověku podaří zaměstnání získat, může se pro něj stát jak zdrojem konfliktů, tak i problémů. Zde je velmi patrný rozdíl mezi skutečností a očekáváním. *„Role začátečníka má nízký sociální status. Starší spolupracovníci mu automaticky přisoudí podřízené postavení, které se někdy nevztahuje pouze na pracovní aktivity. Pokud není mezi spolupracovníky věkově blízký jedinec, který by byl v podobné situaci a představoval by oporu, bývá adaptace na prostředí pracoviště i skupinu spoluzaměstnanců obtížná.“* (Vágnerová, 2000, s. 294) Dětem z dětských domovů je vzhledem k jejich nízkému sebehodnocení vštěpováno, že jsou výjimečné a mají potenciál něčeho dosáhnout, což samozřejmě potřebují, je to motivace k tomu, aby se snažily a chtěly se rozvíjet. Tím se ale možná i přehodnocuje právě jejich vhlad na zaměstnání, kdy u nich převládá představa, že na ně zaměstnavatelé čekají s otevřenou náručí a při nástupu do zaměstnání narazí a potýkají se s výše uvedenými problémy.

Jako problematickou otázku bych zde ráda zmínila představu dětí o náplni jednotlivých druhů povolání, často mají mylný obraz o daném povolání, zjednodušují ho pouze na základní úkony, samy nevědí, co všechno jaký úkon obnáší. Bývají překvapeni, co všechno se po nich v zaměstnání vyžaduje.

3.1 Pomoc při hledání zaměstnání

S hledáním zaměstnání pomáhají dětem, které se připravují na samostatný krok do života, pracovníci dětského domova. Zaměstnání se shání v lokalitě, v níž se dítě po odchodu z dětského domova hodlá usadit, na zřetel je bráno dosažené vzdělání.

Pracovníci dětského domova při tom mohou využívat již navázané kontakty, kde děti absolvovaly brigádu nebo v místě, kde vykonávaly svou odbornou praxi při studiu. Jinou možností je využití kontaktů na firmy sponzorů, které děti podporují.

Zapojení dětí do projektů

Různé obecně prospěšné organizace pomáhají dětem se snadnějším vstupem na trh práce. Pořádají pro děti v rámci svých projektů vzdělávací aktivity zaměřené na vstup do zaměstnání. Některé jsou zaměřeny na teoretické poznatky, které jsou oživeny praktickými nácviky.

ky. Z různých pracovních listů a struktury pořádaných aktivit jsem utvořila přehled oblastí činností, který všechny materiály obsahují:

- kde najít zaměstnání - poukázání na internetové zdroje s nabídkami práce, existence úřadů práce a agentur práce;
- jak žádat o zaměstnání - kontaktování potencionálního zaměstnavatele, napsání životopisu - jeho náležitosti, napsání motivačního dopisu;
- jak úspěšně zvládnout přijímací pohovor - příprava na přijímací pohovory, nejčastější dotazy na přijímacích pohovorech, vystupování dětí - verbální i neverbální komunikace.

Součástí některých projektů je kromě teoretického podkladu také tzv. praxe, kdy je organizace zajišťující realizaci projektu již předem dohodnuta s nějakými zaměstnavateli na jejím uskutečnění, vždy je vše financováno prostřednictvím dané organizace zajišťující projekt, která pro něj získala finance.

3.1.1 Úřady práce, agentury práce, inzeráty

Jak jsem uvedla v první kapitole, dítěti je v dětském domově poskytováno v rámci přípravy na odchod z dětského domova poradenství v oblasti získání zaměstnání a bydlení. Toto poradenství zahrnuje rovněž možnosti v případě, kdy dítě zaměstnání nezíská a musí se po odchodu z dětského domova samo snažit, aby nějakou práci získalo. Proto dostane informace o úřadech a agenturách práce a o inzerátech s nabídkami zaměstnání.

Z mého pohledu je důležité mu zdůraznit, a je-li to možné, přímo s ním zařídit evidenci na úřadu práce po ukončení přípravy na budoucí povolání v případě, že se mu žádné zaměstnání nepodaří získat. Poměrně užitečné by mohly být knihy či příručky, které mají sloužit mladým lidem chystajícím se vydat na svou vlastní životní cestu. Jednou z nich je také Průvodce džunglí samostatného života aneb Jak se nenechat sežrat. Jde o poměrně dobře zpracovanou, pro děti srozumitelnou, avšak dnes již zastaralou publikaci, brožuru, která byla vydaná v roce 2007. Podle této brožury či jiných podobných mohou pracovníci dětského domova přípravu na odchod dítěte z dětského domova provádět. Za zmínku stojí i brožura Českého helsinského výboru s názvem Práce, praktické rady jak si najít a udržet práci, ale i ta je ovšem velmi zastaralá, rok vydání 2005.

Úřad práce

Podstatné je vysvětlit dítěti, proč je evidence důležitá, co znamená sociální a zdravotní pojištění, v jaké době se musí do evidence přihlásit, které kontaktní pracoviště úřadu práce je místně příslušné k jeho evidenci, co potřebuje mít za doklady při první návštěvě úřadu práce. Dítě by mělo především vědět, že mu úřad práce podá informace o volných pracovních místech, která pravidelně aktualizuje, a že se podílí na sociálněprávním a profesním poradenství týkající se zaměstnanosti. Všechny tyto činnosti jsou určeny všem občanům a bezplatně. Úřady práce nalezneme ve všech bývalých okresních městech.

Agentury práce

I ty pomohou dítěti vyhledat zaměstnání, avšak mohou již požadovat úhradu za své služby. Jejich vyhledávání může být pro dítě daleko obtížnější. Nevýhodou je také skutečnost, že výše mzdy v případě zprostředkování zaměstnání agenturou práce bývá nižší, jelikož určité procento platu je zaměstnavatelem odváděno agentuře.

Inzeráty

Nejzapatovatelnějším způsobem vyhledávání zaměstnání skrze inzeráty je pro dítě jejich praktické provedení. Kromě nabídek úřadu práce či agentur práce je tedy taktéž podstatné ukázat mu, jaké portály existují například na internetu a jakým způsobem se na nich vhodné zaměstnání vyhledává. Jde například o tyto portály: práce.cz, sprace.cz, jobs.cz, hledampraci.cz. Zkušenost pracovníků dětských domovů také odkazuje na fakt, že dítě musí umět rozpoznat, jaké informace jsou pro něj zásadní - co znamená např. vícesměnný či turnusový provoz, jaká je pracovní doba, kde je výkon zaměstnání atd.

Protože nemůžeme počítat s tím, že dítě bude mít vždy přístup k internetu, naučíme jej vyhledávat rovněž v tiskovinách, kde jsou rubriky s inzeráty s nabídkami práce. Další informace, se kterou jsou děti seznámeny, je ta, kde mohou inzeráty vyhledat mimo tisk a internet, jde například o úřady práce a veřejné vývěsky.

3.1.2 Možnosti finanční podpory v případě nezaměstnanosti, ztráty zaměstnání

Pokud mladý člověk práci nesežene, může mu být v mezích zákona poskytnuta nějaká finanční pomoc. I když není poněkud nejvhodnější seznamovat děti s možnostmi podpory státu, protože hrozí riziko jejich zneužívání a navyknutí si na „placené nicnedělání“, musí se jim ozřejmit i ty situace, kdy jsou přímo ohroženi sociálním vyloučením, a kdy jim stát může svými prostředky pomoci tomuto stavu předejít.

Zmíním zde podporu v nezaměstnanosti, kterou upravuje zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a spadá do kompetence příslušných kontaktních pracovišť úřadů práce. Nárok totiž dětem z dětských domovů, jak se často oni samy domnívají, nevzniká. Podmínkou pro její získání je, že v posledních 2 letech před evidencí, dítě pracovalo, a to v délce alespoň 12 měsíců.

Další finanční podpora od státu se řídí zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Dávky pomoci v hmotné nouzi je rovněž možné získat na příslušném kontaktním pracovišti úřadu práce. V tomto zákoně je přímo dáno, že *„za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže je c) propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech“* (zákon č. 111/2006 Sb., § 2 odst. 6 písm. c). Jinak by se na děti propuštěné z dětského domova vztahoval tento zákon v případě, že by bydlely samostatně a nedisponovaly žádným příjmem a majetkem, anebo by žily společně s někým (např. s rodiči) a jejich společný příjem by nedosahoval určité výše.

Mezi dávky, které je možné získat, patří:

- příspěvek na živobytí - což je dávka, která doplatí potřebnému jedinci příjem do výše životního minima, existenčního minima nebo v kombinaci těchto minim (podrobněji upravuje zákon o pomoci v hmotné nouzi, § 24). Částky nedosahují vůbec horentní výše, životní minimum činí pro rok 2014 pro jednotlivce 3.410 Kč a existenční minimum se rovná částce 2.200 Kč (dle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů);
- doplatek na bydlení - v tomto případě se dávka vyplácí jen takovému jedinci, který je vlastník či nájemce bytu a po uhrazení nákladů na bydlení by jeho příjem zvýšený o příspěvek na živobytí nedosáhl částky jeho živobytí dle zmíněného zákona;
- mimořádná okamžitá pomoc - na tu dítě opouštějící dětský domov, které se nachází v hmotné nouzi, nárok má, a to bez ohledu na společně posuzované osoby (což jsou osoby, se kterými žije). Její výše se dítěti poskytne jednorázově

až do výše 1.000 Kč s ohledem na jeho momentální nezbytné potřeby a s ohledem na finanční pomoc, kterou obdržel při odchodu z dětského domova.

4 BYDLENÍ

V tomto ohledu se obzvlášť snaží zaměstnanci dětského domova dítěti pomoci. Děti opouštějící dětský domov patří mezi ohrožené sociálním vyloučením, resp. bezdomovectvím. „Část bezdomovců totiž tvoří mladí lidé propuštění po dovršení osmnáctého roku věku ze zařízení ústavní výchovy, kteří nejsou připraveni na samostatný život, což zřejmě souvisí s jejich „návykem na režim v ústavech.“ Průdková a Novotný dále poukazují na skutečnost, že „nejčastěji tyto děti touží po svobodě, neuvědomují si však, jaká míra odpovědnosti je se svobodou spojená, nikdo jim to neřekl ani názorně neukázal, proto se v dospělosti často stávají lidmi bez domova.“ (Průdková, Novotný, 2008, s. 15-16) Dle Gottwaldové (2006) jsou tito mladí lidé také ohroženi tzv. rizikovým chováním - neumí si zajistit takový standard bydlení, na který byli v dětském domově navyklí, a proto se ho snaží rychlým způsobem uspokojivě vyřešit, a to často i prostřednictvím nelegálních postupů jako jsou krádeže, prostituce.

Dětský domov, který disponuje nějakým menším bytem, ve kterém si mohou děti blízcí se odchodu vyzkoušet samostatné bydlení, připraví děti na jejich odchod v tomto ohledu asi nejlépe. Jsou poté nuceni se samy starat o svůj byt, učí se odpovědnosti a snad jim to vkročení za zeď dětského domova usnadní.

4.1 Varianty bydlení

Pro dítě z dětského domova je opravdu obtížný vstup do samostatného života. „Ve srovnání s vrstevníky z většinové populace se musí většina mladých lidí odcházejících z náhradní péče mnohem dříve vypořádat s problémy a převzít zodpovědnost za velké změny ve svém životě“ (Lerch, 2009, s. 10) Většina z nich postrádá zázemí, kam by se vrátily, kde je někdo uvítá, kde se na ně někdo těší, kde najdou své místo. Vždyť zázemí jim až doposud poskytoval dětský domov, který jsou nuceni opustit.

I když jejich rodina není tím nejvhodnějším prostředím, pokud děti mají rodiče a udržovaly s nimi kontakt, vrací se k nim (paradoxně do prostředí, ze kterého byly odebrány).

4.1.1 Návrat do domova k rodině

Většina zletilých se na svůj odchod z dětského domova velmi těší, ale nejsou připraveni na svůj návrat do rodiny, i když jí pravidelně navštěvovaly. Tento okamžik si vysnily a nepředstavily si možné potíže. Rodina je nepřijme tak, jak by očekávaly, přes jejich tou-

hu po svobodě jsou po nich vyžadována nějaká pravidla, jsou na ně kladeny určité požadavky. Z tohoto důvodu zdůrazňuje Rieger (2009) potřebu pracovat s rodinou již před návratem dítěte a společně se všemi doporučuje zahájit tzv. program přípravy na návrat k rodině a domů. Součástí programu je vstupní dohoda, ve které je vymezen individuální plán s dítětem a způsoby spolupráce rodiny. Poté se zpracuje dohoda o programu, která si klade za cíl vtáhnout členy rodiny do přípravy na návrat dítěte a připravit na návrat obě dvě strany (rodiče i dítě) i s odkazem na navazující služby. Ve zkratce jde především o to, aby se stanovily pravidla soužití rodiny tak, aby dítě i rodiče věděli, co od sebe navzájem očekávají.

4.1.2 Domy na půli cesty

„Domy na půli cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy“ (zákon č. 108/2006 Sb., § 58 odst. 1). Domy na půli cesty (dále jen „DnPC“) jsou nestátními neziskovými organizacemi, nabízejí pouze formu dočasného bydlení, zpravidla na max. 12 měsíců. Poskytování sociálních služeb v DnPC je vymezeno ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., § 23, jedná se o tyto úkony:

- poskytnutí ubytování, které je limitováno dobou zpravidla 1 roku a jsou zde vytvořeny podmínky mladým lidem pro úklid, péči o své osobní prádlo, výměnu ložního prádla;
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, kde je poskytována pomoc při obnově či upevnění styků s rodinou nebo podpora při dalších činnostech v rámci sociální inkluze mladého člověka;
- sociálně-terapeutické činnosti - těmi jsou socioterapeutické činnosti (vedoucí k rozvoji či udržení individuálních a společenských schopností a dovedností, které napomáhají sociální inkluzi mladého člověka) a činnosti, které se zaměřují na budování a rozvoj pracovních návyků a dovedností potřebných pro začlenění mladého člověka na trh práce;
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí - zde se jedná o běžné záležitosti i o pomoc při komunikaci.

Tyto služby však již nemohou být poskytovány bezplatně, avšak ani nemohou být pro mladého člověka finančně nedostupné. Proto je stanovena maximální výše úhrady, za ubytování i uvedené poskytované úkony v částce 130 Kč/den.

Každý DnPC poskytne mladému člověku vlastní prostor, pokoj, který obývá buď sám, nebo společně s někým. Dále má k dispozici kuchyňku, obývací místnost a sociální zařízení. S každým je pracováno individuálně na základě jeho schopností a dovedností, s mladým člověkem je vypracován individuální plán týkající se jeho rozvoje s cíli, kterých chce dosáhnout a možnými způsoby, jakými toho chce dosáhnout. Za celou dobu pobytu by mělo dojít k nalezení zdroje příjmů a vlastního bydlení.

4.1.3 Startovací byty

Startovací byty mohou mladým lidem nabídnout pouze některá města, která si jasně vymezují pravidla pro jejich přidělení.

Většinou jsou určeny pouze lidem, kteří mají v daném městě trvalé bydliště, nevlastní žádný byt a nemají vůči městu dluh. Žadatel je dále vymezen např. i věkem nebo dětmi (např. podmínka, že alespoň jedno dítě vychovává), vymezeno bývá i období, na které město startovací byt poskytne, nelze ho obývat natrvalo.

Cena za ubytování nebývá vysoká, cílem je, aby se mladí lidé osamostatnili.

4.1.4 Azylové domy, ubytovny

„Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.“ (zákon č. 108/2006 Sb., § 57 odst. 1). Dělí se na azylové domy pro ženy, muže či matky s dětmi. Azylové domy skýtají dle vyhlášky č. 505/2006 Sb., § 22, tyto úkony charakteru sociálních služeb:

- strava či pomoc při zajištění stravy - buď tedy přímo poskytují stravu, anebo vytvářejí jedincům podmínky pro samostatnou přípravu pokrmů;
- ubytování - zpravidla nepřevyšuje dobu 1 roku, jedincům umožňuje provedení osobní hygieny a vytváří podmínky pro úklid, péči o osobní prádlo a výměnu ložního prádla;
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (stejně jako u DnPC).

Ubytování v azylovém domě je poskytováno za úhradu - s celodenní stravou (3 hlavní jídla/den) jde o částku 170 Kč (pouze oběd 75 Kč/den), bez stravy se jedná o částku 130 Kč/den.

Ubytovny jsou určeny pouze k přespání, aby měl jedinec střechu nad hlavou, ale není mu zde poskytována žádná sociální pomoc. Ceny za ubytování jsou různé, liší se dle lokalit ubytoven.

4.1.5 Podnájmy, nájmy

Zde se předpokládá, že má mladý člověk trvalé zaměstnání = trvalý příjem, aby si mohl dovolit v podnájmu či nájmu žít. Zde se mu rovněž nedostane žádné sociální pomoci. Je zapotřebí, aby správně porozuměl smlouvě a byl naprosto samostatný.

4.2 Finanční gramotnost

V této kapitole bych ještě ráda zmínila tzv. finanční gramotnost, která je úzce spjatá se samostatným bydlením. Předpokladem samostatného bydlení je vlastní finančního zabezpečení. Mladí lidé opouštějící ústavní výchovu mívají dle Gottwaldové (2006) obtíže s hospodařením s finančními prostředky a ani neznají ceny zboží.

V rámci finanční gramotnosti a jejího zvyšování je dětem věnován čas právě v oblasti vlastního hospodaření, sestavení si příjmů a výdajů, v oblasti znalosti cen zboží a jsou zapojovány do projektů s tématy finanční gramotnosti. Konkrétně v Dětském domově v Tišnově si děti samy zakupují drogeristické zboží, vždy na celý jeden měsíc. Mají jasně danou částku a z ní nakupují hygienické potřeby, musí si částku dobře rozvrhnout, aby zakoupily šampón, sprchový gel, dívky vložky či tampóny apod. Samozřejmě si nehradí tyto potřeby z vlastní kapsy, nákup vyúčtovávají vychovatelce.

V rámci osamostatnění se je starším dětem, které jsou ubytovány v samostatné bytové jednotce, dána příležitost k vlastnímu stravování, je mu propočítána tzv. stravovací norma na den a v té částce si dítě samo zakupuje potraviny a samostatně si vaří.

Finanční gramotnost také může obsahovat schopnost vyplňování poštovních poukázek, jejich znalost, dále přehled o bezpečných finančních produktech, o nebezpečných půjčkách, povědomí o nákladech na bydlení či o právní stránce bydlení a náležitostech nájemních smluv, dále povědomí o systému zdravotního a sociálního pojištění, přehled o cenách a možnostech zdravotní péče atd.

5 PROJEKTY PODPORUJÍCÍ DÍTĚ PŘI ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA - ČINNOST NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

V České republice existují neziskové organizace, které se snaží napomáhat různými projekty zaměřenými na pomoc dětem odcházejících z dětských domovů ke snadnějšímu a úspěšnému vstupu do samostatného života. Účast na projektech je pro děti umístěné v dětských domovech velmi přínosná, nevýhodou je, že „*finanční zdroje jednotlivých organizací jsou však samozřejmě omezené, takže se do projektů může zapojit jen určitá část počtu dětí žijících v dětských domovech*“. (Kulhavá, 2009-2010, s. 18). V posledních letech je ku prospěchu dětí zaznamenán nárůst v projektech podporující děti ještě předtím, než dětský domov opustí.

5.1 Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových

Projekty Nadačního fondu manželů Livie a Václava Klausových si kladou za cíl pomoci jedinci při jeho začlenění do plnohodnotného života, prioritou je podpora v různých formách vzdělávání.

5.1.1 Kroužky

Tento projekt podporuje volnočasové aktivity dětí nejen pro děti z dětských domovů. Jeho uzávěrka je dvakrát ročně, příspěvek na zájmové kroužky či kurzy se poskytuje na pololetí, a to až do výše 1.500 Kč. Samozřejmostí pro přihlášení se do výběrového řízení je zapojení dítěte do kroužku např. hudební, výtvarný, sportovní kroužek a jiné, který pravidelně navštěvuje. K přihlášce je nutné doložit potvrzení o trvání účasti na kroužku.

Výroční zpráva z roku 2012 uvádí, že v daném roce se podařilo v tomto projektu podpořit 366 dětí.

5.1.2 Jazykové kurzy

Cílovou skupinou projektu jazykového kurzu jsou studenti středních škol starší 16 let, kteří mají nárok na přídavky na dítě nebo pobývají v dětském domově. Nabídka se týká anglického, německého či francouzského jazyka - jde o dvoutýdenní kurzy realizované na vybraných zahraničních jazykových školách, přičemž je dítě ubytováno v hostitelské rodině. Předpokladem je alespoň mírně pokročilá znalost vybraného jazyka.

V roce 2012 se zúčastnilo zahraničních jazykových kurzů celkem 36 studentů a studentek.

5.1.3 Řidičské kurzy

Skrze projekt řidičské kurzy jsou poskytovány finanční příspěvky ve výši 5.000 Kč na získání řidičského oprávnění sk. B studentům do 26 let, kteří buď pobírají přídavek na dítě, nebo bydlí v dětském domově. Částka nepokryje celý kurz, zbytek si musí žadatel uhradit ze svých prostředků nebo jej za něj uhradí dětský domov, závěrečné zkoušky projekt rovněž nehradí. O příspěvek na řidičské kurzy je obrovský zájem, proto jsou vyhledáváni nejvhodnější kandidáti, kteří musí k žádosti doložit osobní motivační dopis, strukturovaný životopis a doporučující dopis od dospělé osoby, pracovníka dětského domova, je potřebné uvést také informace o autoškole, ve které bude kurz absolvován.

Většinou jsou v rozpočtu nadačního fondu vyhrazené příspěvky na řidičské průkazy cca pro 40 žadatelů, V roce 2012 bylo poskytnuto 37 příspěvků.

(zdroj: <http://nadacnifondklausovych.cz/PROJEKTY-A-NADACNI-PRISPEVKY>)

5.2 Spolu dětem, o. p. s.

Projekty této organizace reagují na konkrétní potřeby dětí z dětských domovů a dětí z pěstounských rodin. Jsou zaměřeny na rozvoj talentu a vzdělávání a na přípravu dospívajících při vstupu do samostatného života.

5.2.1 Dejme šanci dětem

Jedná se o konkrétní pomoc konkrétnímu dítěti staršímu 6 let týkající se jeho osobního rozvoje či vzdělávacích kurzů. Prostřednictvím internetového portálu www.sance.cz mohou lidé přispívat dítěti, které si samy vyberou. Projektem mohou být podpořeny např. jazykové, sportovní, barmanské, svářečské kurzy, v oblasti talentu jde o kurzovné či potřeby na zájmový kroužek, a dále je možné uhradit výbavu (pro kuchaře, barmany, kadeřnice, švadleny nebo také oblečení či jiné pomůcky na odbornou praxi). Maximální částka finanční podpory činí 10.000 Kč.

5.2.2 Postav se na vlastní nohy

Projekt symbolizuje jakýsi „trénink dospělosti“. V rámci několika víkendových setkání, se dospívající děti ve věku 16 - 26 let připravující se na odchod z dětského domova, učí orientovat a jednat v různých situacích (z oblasti práce, bydlení, financí, vztahů).

Nedílnou složku tvoří nácvik praktických dovedností a zapojení se do pracovního procesu - organizace spolupracuje s obchodním řetězcem Albert, který umožnil v roce 2012 absolvovat 10 účastníkům projektu brigádu v prodejnách Ahold.

(zdroj: <http://www.spoludetem.cz/projekty/>)

5.3 Člověk hledá člověka, o. s.

Prioritou občanského sdružení je pomoc dětem žijícím v dětských domovech (a také rodin, které se potýkají s problémy ve výchově), a to v oblasti přípravy na budoucí povolání a rozšíření znalostí anglického jazyka. Partnerem projektů je i Nadace Terezy Maxové dětem.

5.3.1 Accenture Academy

Cílem projektu je poskytnout pomoc dětem ve věku 15 - 19 let při vstupu do samostatného života a při přípravě na budoucí povolání. Do projektu bývá zapojen i pracovník dětského domova, zpravidla vychovatel, který vykonává funkci tzv. klíčového pracovníka. Spolupracuje s casemanagerem - ten je jakýmsi průvodcem dítěte, jeho partnerem. Projekt zahrnuje škálu různých aktivit od obeznámení se vzdělávacími možnostmi, přes vyhledávání pracovních příležitostí, přípravu na hledání práce a vstup do zaměstnání, až po zvyšování finanční gramotnosti.

5.3.2 Pod křídly

Projekt se zakládá na výuce anglického jazyka, kdy do zúčastněného dětského domova dojíždí cca 2x týdně pedagog, a učí děti hravou formou anglické konverzaci. Zapojeni jsou děti od 6 do 19 let, jednou ročně se koná dvoudenní setkání v přírodě, kde se spolu děti z jednotlivých dětských domovů setkají a jsou pro ně připravené různé hry a soutěže, při kterých využívají znalostí anglického jazyka.

(zdroj: <http://www.clovekhledacloveka.cz/projekty.html>)

5.4 Múzy dětem, o. s.

Toto občanské sdružení nabízí pomoc dospívajícím dětem z dětských domovů a náhradních rodin při přípravě na samostatný život v rámci projektu Život nanečisto. Zároveň se snaží formou celodenních víkendových výjezdů za dětmi podpořit jejich talent a vlohy tím,

že je zapojují do různých uměleckých akcí. Klade si tím za cíl snížit riziko sociálního vyloučení a možných konfliktů se zákonem.

5.4.1 Korálky dětem

Náplní a hlavním cílem tohoto projektu je, aby děti poznaly cenu vydělaných peněz, zároveň jsou vedeni k osvojení pravidel hospodaření. Děti vyrábějí ručně šperky a různé ozdoby z korálků, jejich produkty jsou posléze prodávány a výtěžek je dětem předán.

5.4.2 Život nanečisto

Projekt probíhá formou navzájem na sebe navazujících kurzů pro děti ve věkovém rozmezí 15 - 25 let. Zaměření kurzů je různorodé: domácnost, sdílení prožitků, jejich pojmenování a vyhodnocování, otevření se, setkání se s novými situacemi jako je hledání bydlení, smlouvy, práce a s ní spojené pohovory, vztahy v zaměstnání, druhy pracovních poměrů, pracovní smlouvy, vztahy partnerské a rodinné, rodičovství), odchod z dětského domova a co dál? Obeznamení se sítí služeb, jak se zachovat v obtížných situacích, posílení schopnosti orientace v sociální síti a žádosti o pomoc.

(zdroj: <http://www.muzydetem.cz/projekty/>)

5.5 EuForAll, o. s.

Euforall je neziskovou organizací zabývající se rozvíjením nových forem pomoci realizací projektů ve vzdělávání a v sociální oblasti. Do jednoho z projektů je zapojen i Dětský domov Tišnov:

5.5.1 Bez obav - zvládnou to

Projekt připravuje děti z dětských domovů na problémy, které je provází při vstupu do samostatného života. Pomáhá jim integrovat se do společnosti s řadou získaných zkušeností.

Zaměřuje se jak na zvyšování sebevědomí, zvýšení komunikačních a jazykových schopností dětí, tak i na prohloubení znalostí pracovníků dětského domova, kteří se projektu rovněž účastní. Samotná realizace projektu se odehrává přímo v dětském domově a k tomu ještě formou pobytových akcí.

Aktivity pro děti jsou rozdělené do dvou modulů, tvoří je finanční gramotnost a praktické dovednosti a zároveň jsou moduly postaveny jak na teoretickém, tak i praktickém základu.

Ke každému modulu děti obdrží materiály - pracovní sešity a učebnici, s nimiž během různých aktivit pracují.

Finanční gramotnost zahrnuje např. peněžní a rozpočtovou gramotnost, problematiku půjček, zadlužení, správu peněžních prostředků apod. V pracovních listech získávají nejenom informace, ale zároveň vypracovávají i různé úkoly, které jim danou oblast finanční gramotnosti pomáhají lépe pochopit. Praktické činnosti probíhají během pobytových akcí pořádaných mimo dětský domov, jsou to tzv. zážitkové vzdělávací aktivity, které modelují reálný život doprovázený finančními obtížemi. Děti si vyzkouší, jak si např. rozvrhnout své finance tak, aby si mohly zakoupit jídlo, uhradit nocleh a různé činnosti, které tvoří součást jejich života. Bývají rozděleny do skupinek po max. 6 lidech a obdrží finanční normu na jednoho ve výši 80 Kč a s touto částkou na den musí být schopni vyjít a přitom si opatřit celodenní stravu. Další částku pak mají např. na ubytování apod.

Praktické dovednosti jsou pořádány jako kurzy, kde se děti učí různým činnostem. Základním kurzem jsou kurzy vaření a dále např. kurzy práce se dřevem, keramikou, šití apod.

Účinnost projektu je, jak jsem uvedla, zvyšována pravidelnými zážitkovými setkáními, a to všech zapojených dětských domovů. Obvykle jsou organizovány týdenní pobyty 2x ročně - v průběhu léta a v průběhu zimy, tzv. lyžák, pobyty se účastní i vychovatelé z dětských domovů. Děti přitom nejsou obklopeny moderními vymoženostmi, nýbrž jsou zde odkázány na život bez nich - na pobyt odjíždí s batohem na zádech s nejnnutnějšími věcmi, v létě spí pod stanem a vaří si v kotlíku u ohně. Přínosem je zajisté i to, že projekt současně dbá na to, aby děti nebraly vše jako samozřejmost, řídí se heslem „bez práce nejsou koláče“ - za odvedenou práci dětí jsou jim zprostředkovány různé atraktivní činnosti (např. návštěva zoologické zahrady, lanové centrum, motokáry apod.).

Vychovatelům se projekt věnuje v zásadě s tím cílem, aby oni sami mohli v jeho realizaci pokračovat a vést ho v dětském domově.

(zdroj:http://www.euforall.cz/podrobnosti.php?id=Proj_f5mB5DYJXq&jmeno=Bez%20obav%20%2080%93%20zv1%C3%A1dnu%20t)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 EMPIRICKÁ ČÁST

Teoretická část mé diplomové práce se zabývala odchodem dětí z dětského domova, který, jak jsem mnohokrát zmínila, bývá dosti složitá. Především pro samotné děti, které se ocitnou ze dne na den v úplně nových životních podmínkách a musí se s nimi umět zdárně vyrovnat. K tomuto zásadnímu kroku do samostatného života by měla přispívat právě příprava na odchod realizovaná v dětském domově, které se věnuji v následující části diplomové práce.

Nejprve vymezuji zvolenou výzkumnou metodu. Dále navazuji popisem cíle výzkumu a výzkumnými otázkami, pokračuji charakteristikou výzkumného souboru, sběrem a záznamem dat. Nedílnou součástí tvoří zpracované rozhovory s jednotlivými dětmi a závěr výzkumné části.

6.1 Výzkumná metoda

K realizaci empirické části jsem použila kvalitativní výzkum, což může být „výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10) A jelikož „kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců“ (Hendl, 2005, s. 51), využila jsem k jeho realizaci svého působení v Dětském domově v Tišnově během praxe a jako dobrovolnice.

Jako metodu k získávání dat jsem zvolila rozhovor neboli interview, konkrétněji tzv. polostrukturovaný rozhovor, který „se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“ (Hendl, 2005, s. 164) Při jeho provádění není nutné dodržovat formulaci a pořadí otázek, je však důležité v jeho rámci probrat určitá témata. K tomu nám může pomoci jakýsi návod, připravený seznam otázek a témat, který udrží zaměřenost rozhovoru a zároveň umožňuje zohlednit vlastní pohledy a zkušenosti dotazovaného.

Současně jsem k doplnění provedených rozhovorů jako další metodu pro získávání dat zvolila tzv. analýzu dat, čili zkoumání dokumentů.

6.2 Cíl výzkumu, výzkumné otázky

Záměrem výzkumu je zjistit, jakým způsobem jsou děti na odchod z dětského domova připravovány, zda je tato příprava pro děti užitečná (resp. dostačující) a jestli mají děti pře-

hled o následné péči, kterou jim po odchodu z dětského domova mohou poskytnout různé subjekty či organizace.

Výzkumný cíl je formulován sadou výzkumných otázek, jejichž úmyslem bylo zjistit příčinu umístění do dětského domova, průběh života v dětském domově, vzdělávání, průběh přípravy na odchod z dětského domova, počátek samostatného života po opuštění dětského domova a následné utvoření sociálních příběhů podrobených tzv. otevřenému kódování. Strauss a Corbinová (1999) definují otevřené kódování jako „*proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů.*“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 42) Znamená to, že veškeré nasbírané údaje jsou pečlivě rozebrány na samostatné části, všechny tyto údaje jsou pak podrobeny analýze. Jejich porovnáním zjistíme nejen podobnosti, ale i odlišnosti a tyto jednotlivé části pak opět složíme do nových kategorií, se kterými dále pracujeme - tj. kategorizace údajů, tedy „*proces seskupování pojmů, které přísluší stejnému jevu.*“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 45)

Na základě výše uvedeného jsem vytvořila 5 základních kategorií:

- 1) rodinná situace - v jaké rodině dítě žilo před svým umístěním do dětského domova, jaká byla jejich situace;
- 2) příchod do dětského domova - co předcházelo umístění dítěte do dětského domova, příčina umístění do dětského domova, udržování kontaktu s rodinou, příbuznými v průběhu života v dětském domově;
- 3) profesní dráha - jaká byla představa dítěte o své budoucí škole, kdo mu pomohl s výběrem školy, jakou školu a proč zvolilo;
- 4) příprava na odchod z dětského domova - průběh přípravy na odchod z dětského domova, možnost bydlení v samostatném bytě, účast na projektech, představa o samostatném životě, důležité aspekty přípravy na odchod z dětského domova z pohledu dítěte, poskytnutí pomoci se získáním bydlení a zaměstnání ze strany dětského domova, věcná a finanční pomoc od dětského domova;
- 5) samostatný život - využití pomoci sociálního kurátora a jiných pomáhajících organizací, problémy samostatného života, bytová a finanční situace mladého člověka po odchodu z dětského domova, plány do budoucna.

6.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum jsem provedla s dětmi, které již opustily dětský domov. S dětmi jsem se seznámila v průběhu svého působení v dětském domově, nepředstavovala jsem pro ně tedy cizí

osobu. Samotným rozhovorům předcházela telefonický kontakt, kdy jsem zjišťovala, zda jsou ochotni se se mnou sejít a poskytnout mi informace týkající se jejich života před umístěním do dětského domova, dále života v dětském domově a života po opuštění dětského domova. Rozhovory probíhaly v rámci osobního kontaktu a v neutrálním prostředí, což skýtalo možnost přirozeného průběhu rozhovoru, rozhovor byl nenucený a dotazovaní byli při odpovědích otevření.

Pro rozhovor jsem zvolila skupinu 6 dětí, které ve zmíněném dětském domově vyrůstaly a prošly přípravou na odchod z dětského domova - některé z nich odešly ve zletilosti a jiné využily možnosti setrvání v dětském domově do dokončení přípravy na budoucí povolání. Jejich věk se pohybuje v rozmezí od 19 do 23 let.

6.4 Sběr a záznam dat

Každému z dotazovaných jsem položila řadu otázek týkajících se výše uvedených kategorií, během rozhovoru se vynořovaly i další podotázky, které nám napomohly k ozřejnění záměru výzkumného cíle (výčet možných otázek uvádím v příloze č. 1).

Nejprve jsem kladla otázky týkající se jejich rodinného zázemí před umístěním do dětského domova a průběhu života v dětském domově a postupně jsem se dostala ke stěžejnímu tématu, čímž byla příprava na odchod z dětského domova a průběh samostatného života, tedy co následovalo po opuštění bran dětského domova. Data byla zaznamenávána se souhlasem dotazovaných diktafonem.

Po sběru dat formou rozhovoru jsem zpracovala dokumenty poskytnuté dětským domovem, zejména se jednalo o úřední dokumentaci z archivu dětského domova spojenou s přijetím dítěte do zařízení (zprávy z diagnostického pobytu) a průběhem života v dětském domově (např. zprávy soudu či jiné zprávy informující o aktuálním stavu dítěte).

Data byla získávána v průběhu měsíců listopad a prosinec 2013.

Sesbírané informace jsem shrnula a sepsala jednotlivé sociální příběhy 6 mladých lidí, kteří žili ve jmenovaném dětském domově. Vzhledem k zachování anonymity a ochrany osobních údajů jsou jména dotazovaných záměrně pozměněna.

6.5 Interpretace výzkumného šetření - sociální příběhy

6.5.1 Rozhovor č. 1 - Pavel

Pavlovi je 21 let, osamostatnil se před 1,5 rokem, kdy opustil dětský domov. Bydlí se svou přítelkyní a její rodinou v rodinném domku, je zaměstnaný a čeká rodinu.

Jeví se jako velmi zodpovědný hoch, který se staví ke všemu, co ho v životě potkává čelem, a snaží se svou situaci vždy vyřešit, i když působí flegmaticky.

Rodinná situace

Pavlova situace byla poměrně složitá: jeho rodiče se rozvedli, když mu bylo 7 let, a od té doby mezi nimi panovaly špatné vztahy. Pavel vzpomíná: „Rodiče se sami sobě vyhýbali, a když už se někde potkali, pokaždé se strašně pohádali, nadávali si a jeden druhému nepřál nic dobrého. Se svým tátou jsem se přestal vídat, někam se odstěhoval, ani nevím kam. Zůstal jsem u své mámy, bydleli jsme tak různě, kde se dalo, někdy u máminých známých, někdy jsme přespávali v rozbitém autě, neměli jsme peníze.“ Pavel díky této špatné situaci nechodil ani do školy. Žádní příbuzní jim v tu dobu nepomohli. Měl babičku (z otcovy strany), která na něj vzhledem k situaci mezi rodiči zanevřela, takže s ní v kontaktu rovněž nebyl.

O Pavla a matku se začal zajímat odbor péče o děti, matka musela svému synovi zajistit střechu nad hlavou, zajistit finance a dohlédnout, aby chodil do školy. Hrozilo, že jí Pavla odeberou. Netrvalo dlouhou a matka si našla nového přítele, se kterým společně bydleli. Zdálo se, že všechno zlé je za nimi, jenže matka po neúspěchu v zaměstnání nemohla sehnat žádnou jinou práci a s novým přítelem se vzájemně podporovali v pití alkoholu, postupem času si matka vypěstovala na alkoholu závislost. „S Frantou (přítel matky) hodně flámovali, nechali mě doma třeba i 3 dny, pak se vrátili a já byl rád, že jsem nezůstal sám. Taky jsem se hodně flákal se svými kamarády, někdy jsem se i já sám nevrátil domů, přišel jsem třeba za 2 dny, ale máma mi na to nic neřekla, asi jí to nevadilo.“

Pavel se dostal do party chlapců, kteří pocházeli z neuspořádaných rodin, neokoukal od nich tedy nic prospěšného, naučil se kouřit cigarety, poté i marihuanu a několikrát se opil. Velký zlom přišel o letních prázdninách, kdy Pavel nemusel chodit do školy, s kamarády občas vyrazili na „čundr“, takový způsob života se mu moc zalíbil. Matka byla stejně většinou pryč někde mezi „svými“, takže mu to nepřišlo zvláštní. Když bylo Pavlovi 14 let, matka se s přítelem rozešla, ale stále u něj ještě bydleli, protože se matce nedařilo

najít bydlení nové. Pak jednou matka odešla a už se nevrátila... Pavel zůstal u bývalého přítele matky, kterému byl, jak se říká, ukradený. Takže se svou partou vyrazil do Prahy a tam už zůstal. „Po mamce se mi stýskalo, ale neměl jsem možnost jí najít, neměla mobilní telefon a nikdo ze známých o ní nic nevěděl. Do Prahy jsem jel, abych si tam užil třeba pár týdnů, nic jsem si v tu dobu neplánoval, netušil jsem, co by mohlo být, až se vrátím, ani jsem na to nepomyslel.“ V Praze se stal bezdomovcem, našel si novou partu, se kterými si užíval svobodu, občas si vyžebrel pár drobných, aby se najedl a aby si společně s kamarády mohli koupit cigarety, alkohol a sehnat marihuanu. Vzpomíná na toto období v dobrém slova smyslu „bylo teplo, peníze jsme vždycky sehnali, měl jsem svobodu, dělal jsem si, co jsem chtěl. V zimě jsme přespávali v jednom takovém starém opuštěném domě, to už nebylo tak dobrý, ale dalo se to.“

Příchod do dětského domova

Na počátku jara Pavla vypátrala Policie ČR, nastoupil do diagnostického ústavu pro mládež, odkud párkrát utekl, ale zase ho našli a musel se vrátit. Zde si dokončil i základní vzdělávání. V létě, skoro v 16 letech, byl pak přemístěn do dětského domova v lokalitě svého trvalého bydliště.

Ani dětskému domovu se za pomoci orgánu sociálně-právní ochrany dítěte nepodařilo nalézt Pavlovu matku. Kontaktovat se povedlo otce, jehož zájem byl velmi malý, žil sice poblíž dětského domova (v okruhu asi 30 km), ale bydlel s přítelkyní a jejími dětmi a ta si nepřála, aby se se svým synem začal stýkat.

Pro Pavla byla adaptace na zcela nový režim a povinnosti těžká. Jak sám uvádí: „Byl jsem zvyklý na volný pohyb a po opouštění diagnostika jsem si myslel, že budu moct chodit ven, ale oni mne nepustili. Nejdřív jsem chodil ven jenom s tetama a dětma, samotného mě pustili asi až za měsíc a půl, a to jenom na chvíli.“ Jeho touha po svobodě byla tak obrovská, že se rozhodl pro útěk. To už bylo v době, kdy začal jezdit na střední školu, prostě se nevrátil, asi po 14 dnech ho našla a přivedla Policie ČR. A hned druhý den na to, utekl znovu. Vrátil se zhruba za 25 dní, a to v doprovodu své matky, kterou se mu podařilo náhodou nalézt. Tím, že znovu našel svou matku, se Pavlovi vrátilo světlo do života, byl nesmírně šťastný. Matku jezdil posléze navštěvovat a trávil u ní i víkendové a prázdninové pobyty. „Pak už se mi v děcáku celkem líbilo. Měl jsem svůj pokoj, svoji postel, dostatek jídla, teplo, mohl jsem jezdit za mámou, a tety na mě byly hodný.“ vzpomíná s úsměvem na tváři.

Profesní dráha

Už když řešil diagnostický ústav umístění Pavla s dětským domovem, zaobíral se otázkou volby dalšího studia, protože se v té době podávaly přihlášky ke střednímu vzdělávání. „Zahradník, to byla moje volba, nějak mne to k tomu táhlo“ říká Pavel (zde nacházím i souvislost s jeho zálibou v kouření marihuany, kterou si posléze začal sám pěstovat, než mu na to pracovníci dětského domova přišli).

„S volbou školy mi pomohli v diagnostiku a v domově mne v tom podpořili. Školu jsem úspěšně dokončil.“ Pavel získal výuční list a v průběhu pobytu v dětském domově získal i mnoho praktických zkušeností z brigád, které mu tety pomohly nalézt v jeho oboru. Pavel měl obrovské štěstí, a protože byl také šikovný, měl brigádu u soukromého podnikatele v zahradnictví každoročně, a někdy i v průběhu školního roku o víkendech.

Dětský domov mu nabízel možnost dalšího studia, které by zakončil maturitní zkouškou. Pavel měl dobrou inteligenční úroveň. Poté, co ho naučili vychovatelé učit se, dosahoval velmi dobrých výsledků. Proto ho podporovali v tom, aby šel na nástavbu, jeho přítelkyně také ještě studovala. Příjímací zkoušky splnil, ale přes letní prázdniny, které trávil po brigádách, jej zmohla touha po výdělku a na konci prázdnin přijel do dětského domova oznámit, že do školy nenastoupí a že se stěhuje ke své přítelkyni (jeho ústavní výchova byla v tu dobu již ukončena a Pavel pobýval v dětském domově na základě smlouvy o prodlouženém pobytu).

Příprava na odchod

Co se týká přípravy na odchod, Pavel si zpočátku nevybavuje žádné určité kroky, které s ním pracovníci dětského domova prováděli. „Nejvíce mi pomohla přítelkyně, ke které jsem po odchodu z domova odešel. Příprava na můj odchod v domově ani moc neprobíhala.“ Po kladení konkrétnějších otázek zabývajících se přípravou na odchod se však už Pavel více rozvzpomíná a praví: „Teta sociální se mnou jela na úřad práce, kde mi říkali, jak a proč se zaevidovat, kdybych neměl práci, a o možnosti nabídek práce. Vlastně mne na ten samotný rozhovor s paní na úřadě připravovala, psal jsem si otázky, na které jsem se chtěl zeptat, abych nic nezapomněl. Nechápal jsem, proč to po mě chce, ale pak jsem se na tom úřadě musel sám ptát, takže mi ten papírek s tahákem přišel vhod. Potom jsme ještě šli za nějakou sociální pracovnící. Ne za tou, co mne navštěvovala v domově, za jinou paní, která mi na sebe předala číslo a email, kdybych prý něco někdy potřeboval.“ Pavel tedy v doprovodu sociální pracovnice navštívil sociální kurátorku, která zajišťuje pomoc

mladým lidem po odchodu z ústavní péče. Dozvěděl se, na jakém úřadě jí může nalézt a s čím se na ní může v případě nesnází obrátit.

Součástí přípravy na odchod byla i finanční gramotnost. Od doby, co si Pavel začal pravidelně vydělávat brigádami, vedl si své vlastní účetnictví: „Dostal jsem sešit a každý měsíc jsem si tam dopisoval, co jsem si vydělal, jaké jsem dostal kapesné nebo učňovské a na druhou stranu jsem si psal, co a za kolik jsem si kupoval. Vůbec mě to nebavilo, měl jsem si to všechno zapisovat průběžně, ale většinou jsem to dopisoval na konci měsíce, když to po mně teta chtěla. Na konci měsíce jsem vždycky sečetl svoje příjmy a výdaje a teta mi říkala, že vidím, jak moc utrácím a za co a že bych se měl snažit víc šetřit, třeba na podnájem, až budu chtít odejít. Nejvíce jsem utrácel za cigarety, což mne samotného překvapilo, a i když jsem se snažil příští měsíc míň utrácet, nějak mi to nešlo. Mohl jsem si peníze ukládat i k tetě, na takovou vkladní knížku, ne opravdickou - tety jí pro nás vyrobily, ale to jsem udělal párkrát a hned jsem to zase vybral a utratil.“

Asi půl roku před odchodem byl Pavel zapojen i do jednoho projektu, na jeho název si však nevzpomene. „Tam nám říkali, jak napsat životopis a motivační dopis, ty jsme pak museli na příště přinést i s nějakým inzerátem, na kterej jsme odpovídali, a oni to s námi rozebírali, co tam máme dobře a co špatně. Pouštěli nám tam i nějaký videa, čemu se vyhnout při pohovorech na práci, bylo to docela vtipný a něco jsem si i zapamatoval.“

Při přípravě na odchod by Pavel uvítal, kdyby mu někdo podal více informací o pracovních příležitostech a o bydlení. I když podle slov pracovníků dětského domova všechny tyto informace obdržel, objížděl i potencionální zaměstnavatele, díval se s tetami na internet na nabídky práce a bydlení, byly mu podány informace o možnostech bydlení, byl se podívat v domě na půli cesty apod. Pavel vnímá nyní svou přípravu na samostatný život jako nedostatečnou. „Odešel jsem, když mi bylo 19 a půl roku. Nastěhoval jsem se k mé přítelkyni a její mámě, práci jsem si sehnal sám, chodil jsem tam i na brigádu, do takový fabriky.“

Z dětského domova neobdržel žádnou věcnou pomoc. „Měl jsem svoje povlečení Playboy, které jsem dostal k vánocům, nějaké oblečení a další svoje věci. A pak mi teta ředitelka pomohla uhradit řidičák na auto a traktor, za to jsem moc vděčný.“

Samostatný život

Představu o samostatném životě Pavel popisuje takto: „Představoval jsem si ho takový, jaký je. Jsem optimista, takže moc problémů nemám.“ Pavel se naučil poprat se s výstrahami samostatného života sám. Svého sociálního kurátora ani jiné organizace pomáhající mladým lidem po odchodu z ústavní výchovy nenavštívil, vždy si se vším věděl rady sám nebo vše řešil se svou přítelkyní a její matkou, které pro něj představují i dosud největší oporu. S vlastními rodiči se stýká nárazově, otec za ním občas přijede, matka nemá auto a v kontaktu s ní je málo, většinou přes Facebook.

„Teďka kupuju rodinný dům s přítelkyní, která je momentálně ve 12 týdnu těhotenství, a její rodinou. Dole bydlím já s přítelkyní a zbytek rodiny nahoře, každý máme svůj vlastní vchod a svoje soukromí. Do budoucna ještě plánuju koupit si lepší auto.“ Pavel je zaměstnaný ve svém oboru: „V té fabrice jsem dávno skončil, pak jsem pracoval v oboru, ale u soukromníka a ten mi 3 měsíce nezaplatil, tak jsem od něj odešel a teď jsem v zahradnictví u nás ve městě, jezdím s traktorem a jsem spokojený.“

Pomoc od dětského domova, i když mu byla nabízena, rovněž nevyhledává. Je v kontaktu s některými dětmi a asi 2x navštívil dětský domov, když jej děti pozvaly např. na besídku.

Závěr

Při rozhovoru působí Pavel zpočátku uzavřeně, ale pak se rozpovídá a je viditelné, že se dokázal vyrovnat se svou minulostí, udělal za ní tlustou čáru a snaží se vést spořádaný život, něčeho dosáhnout.

V dětském domově získal dostatečné vzdělání, praktické zkušenosti a i jiné znalosti, které mu pomohly stát se žádanějším na trhu práce (řidičský průkaz na automobil a traktor).

Domnívám se, že Pavel je schopný v samostatném životě velmi dobře obstát. Oceňuji zejména to, že nikdy nedopustil, aby byl nezaměstnaný - pokud nějakou práci ztratil nebo jí z nějakého důvodu ukončil, vždy si našel další. Staví se velmi zodpovědně ke svému budoucímu postavení otce a živitele rodiny. Jeho plány do budoucna se zakládají na reálném podkladě, má dobré předpoklady k tomu, aby jich dosáhnul.

6.5.2 Rozhovor č. 2 - Jana

Jany příběh mne velmi dojal, neměla šťastné dětství, matka se k ní obrátila zády.

Před 3 roky se po odchodu z dětského domova odstěhovala ke svému příteli, s nímž žije dosud, čeká druhého potomka a vypadá to, že se karty jejího života obrátily a našla štěstí, které hledala. Nyní slaví své 23 narozeniny.

Rodinná situace

Jana pochází z rozvedeného manželství, má o 2 roky mladší sestru. Po rozvodu rodičů se s matkou a sestrou přestěhovaly na druhý konec republiky. „Bydleli jsme s tátou a mámou u babičky, tátovy mámy. Pak jsme se s mamkou přestěhovaly, abychom byly zase blíž u její mámy.“ Otec se s nimi snažil kontaktovat, ale jelikož je dělila obrovská dálka a matka jejich kontakt nepodporovala, spíše naopak, spojení mezi nimi ustalo. Pouze občas babička z otcovy strany zavolala a o prázdninách je směla navštívit.

Matka si našla novou práci, kde poznala nového přítele, který se k nim po nějaké době nastěhoval: „Žila jsem s mámou a ségrou a nevlastním otcem v rodinném domečku.“ Jana chodila na základní školu do 8. třídy a již v této době si našla přítele, se kterým dodnes žije. S ním sdílela všechny své strasti a bolesti. Rozvod rodičů a odpoutání se od otce jí moc ranilo. „Aspoň, že jsem si mohla občas promluvit s babičkou, chyběla mi, byla moc hodná. Máma nám pak i dovolila, že jsme k ní mohly jet na prázdniny, musela si pro nás přijet. Doufala jsem, že se tam uvidím i s tátou, ale skoro nikdy to nedopadlo.“

O další části svého života se mluví Janě velmi ztěžka, její nevlastní otec jí a její sestru začal pohlavně zneužívat. Dlouhou dobu to dívky tajily, Jana se svěřila svému příteli, který jí donutil, aby toto hrůzné počínání nevlastního otce řekla matce. „Máma nám nevěřila, myslela si, že si vymýšlíme. Akorát se ho zastávala a na nás začala nadávat, že jsme lhářky.“

Příchod do dětského domova

Poté, co se případem Jany a její sestry zabývali policisté a pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, byly dívky ve velmi krátké době na základě předběžného opatření předány do péče dětského domova. Následovala řada výslechů a vyšetření, které musely dívky prodělat, bylo to velmi náročné.

Příchod do dětského domova byl pro Janu vysvobozením: „Byla jsem ráda, že jsem od něj pryč, že už na mě nesáhne, ani na ségru. Strašně mi ale vadilo, že nám máma nevěřila, úplně s náma přestala komunikovat, ani nezavolala a ani se na nás nepodívala, když jsme se potkaly třeba na sociálce. Nikdy tam ani nepřišla sama, byla pořád s ním.“

V dětském domově jí byla zajištěna psychologická péče, Jana však odmítala o své minulosti s kýmkoliv hovořit, byla hodně uzavřená. Na pokoji byla pouze se svou sestrou, vzájemně se na sobě staly závislé, především sestra na ní. Jana měla ještě svého přítele, ale sestra v té době jenom jí. A ještě babičku z otcovy strany, která jim jako jediná z rodiny věřila. S ostatními dětmi rovněž moc nekomunikovaly, k tetám si po delší době utvořily pouto, ale než jim mohly důvěřovat, trvalo to o mnoho déle, byly hodně zklamané svou matkou, což znamenalo všechny jejich budoucí vztahy.

Později dívky začaly jezdit na prázdniny ke své babičce (matce otce), doprava byla problematictější, ale při vzájemné spolupráci babičky s dětským domovem šlo vše zařídit. A v té době konečně začal s dívkami komunikovat i otec. Kontakt nebyl tak častý, ale vídali se spolu vždy v době, kdy trávily prázdniny u babičky a otec občas i zatelefonoval.

Jana trávila také hodně svého času se svým přítelem: „Byli jsme spolu skoro každý víkend a byla jsem u něj i většinu času o prázdninách.“ Byla na něj velmi silně vázaná, a i když se pohádali, byl na ní slovně velmi nepříjemný, nedokázala by od něj odejít a být bez něj. Dle vychovatelek to nebyl zrovna ideální partner, byla s ním prý už jen tak ze zvyku, občas se svěřila tetám, že jí přítel neuvěřitelně štve, ale že se s ním rozejít nechce, že na to „nemá“.

Profesní dráha

Jana chtěla jít po ukončení povinné školní docházky studovat kadeřnici. „Nakonec jsem si to ale rozmyslela, musela bych být na intru a to se mi nechtělo. Tak jsem šla na prodavačku.“ S volbou jí byly nápomocné tety.

Ve studiu prospívala průměrně, měla velké obavy ze závěrečných zkoušek, které nakonec zvládla a získala výuční list. Poté dala na rady tet z dětského domova a přihlásila se k nástavbovému studiu obchodnice ukončené maturitní zkouškou. „Nešla mi angličtina, ale vůbec. Tety mi sehnaly doučování, trošku to pomohlo, ale v pololetí jsem stejně dostala pětku. Chtěla jsem se na to vykašlat.“ Jana vytrvala a pokračovala ve studiu, dále chodila na doučování a na konci prvního roku nástavby prospěla s dostatečnou.

Stále však měla v hlavě myšlenku, že už z dětského domova odejde, školu ukončí a nastěhuje se ke svému příteli. A tak se i stalo, na konci letních prázdnin, které strávila téměř celé s přítelem, přijela a ukončila svůj pobyt v dětském domově.

Příprava na odchod

„Nejvíc mi pomohly tety z domova, jsem jim za to moc vděčná. Můj odchod byl smutný, vůbec se mi nechtělo, ale na druhou stranu se mi chtělo odejít hrozně moc. Měla jsem obavy z toho, co bude se ségrou, až jí tam nechám samotnou.“ Jana o svém odchodu přemýšlela dlouhou dobu. Původně chtěla opustit dětský domov po závěrečných zkouškách, ale pak se dostala na nástavbové studium a od té doby měla protikladné myšlenky, zda odejít nebo setrvat a dodělat si školu. V dětském domově byla na základě smlouvy o prodlouženém pobytu, bylo tedy zcela na ní, kdy odejde.

„Při přípravě na odchod mi všichni moc pomáhali, tety mě podporovaly a se sociální pracovníci jsem se vídala pravidelně každou středu. Mluvily jsme spolu o práci, kde bych jí mohla hledat, jakou práci si představuju. Taky jsme zkoušely pohovor, bylo to těžký, chtěla po mně, abych dělala, že ona je jakoby zaměstnavatel a já že jdu žádat o práci, takže jsem jí podávala ruku a představovala se a ona mně říkala, co dělám dobře a co bych mohla dělat ještě líp. Netuším, co jsem při svém odchodu považovala za nejdůležitější, tety mi pomohly natolik a vše mi vysvětlily, že už jsem žádné informace nepotřebovala.“ Jana si své přípravy na samostatný život cení a uvedla, že jí dětský domov připravil dostatečně.

„Teta ředitelka mi taky hodně pomohla, uměla mi všechno hezky vysvětlit. I když jsem na to občas neměla náladu, když si to teď zpětně vybavuju, moc mi to pomohlo. Ona totiž měla dceru v mém věku a povídala mi o tom, jak se jí snažit osamostatnit a co je potřeba, abych sama zvládla.“

Svou sociální kurátorku znala již od počátku, protože ta samá pracovnice byla jí a sestře opatrovníci. I v době, kdy už byla zletilá, s ní byla v pravidelném kontaktu, jelikož jezdila do dětského domova navštěvovat její sestru a vždy si udělala čas i na Janu.

„S bydlením mi dětský domov pomáhat ani nemusel, měla jsem kam jít. Šla jsem bydlet ke svému přítelovi.“ S prací to také nebylo nejhorší, sice neměla Jana pracovní poměr na základě pracovní smlouvy, ale s pomocí pracovníků dětského domova našla brigádu ve svém oboru, kterou vykonávala asi tak 3 měsíce po svém odchodu z dětského domova.

Když Jana oznámila, že dětský domov opouští, byla jí z věcné pomoci poskytnuta počáteční výbava do domácnosti. Jak Jana vzpomíná: „Odesla jsem si sebou své věci, co mi patřily, a dětský domov mi dal potřebné věci pro začátek. Například jsem dostala věci do kuchyně jako nože, příbory, skleničky, dál povlečení, ručníky a i rychlovarnou konvici.“ Do ruky obdržela Jana finanční částku ve výši životního minima.

Samostatný život

„Moc jsem se těšila, až budu samostatná.“ říká Jana 3 roky po svém odchodu z dětského domova.

V kontaktu se svou sociální kurátorkou byla, nemusela jí sama vyhledávat, protože ona sama za ní pravidelně chodila. Pomoc od jiných organizací věnující se mladým lidem po odchodu z ústavního zařízení nevyužila nikdy: „Vím, že existoval dům na půli cesty, ale já jsem ho nepotřebovala. A kdybych něco potřebovala, paní ze sociálního pracoviště by mi určitě pomohla.“

Po odchodu z dětského domova chodila na brigádu jako prodavačka cca 3 měsíce do obchodního centra. „Pak jsem nastoupila do fabriky jako dělnice, byla jsem strašně utahaná, ale byly za to lepší peníze než v obchodáku. No a pak jsem šla na mateřskou.“

Stále bydlí se svým přítelem, žádné problémy nejsou. Jana má kde žít, má zdravou krásnou dceru a milující rodinu, to jí ke štěstí stačí. „V nejbližší době bude svatba, pak bude druhé miminko a po mateřské půjdu pracovat podle toho, co bude za nabídky.“

Kontakty udržuje se svou sestrou a babičkou. Sestra, která už také z dětského domova odešla, bydlela jednu dobu ve stejném městě jako Jana, pravidelně se navštěvovaly. „Teď se ségra odstěhovala, tak si voláme a občas se taky sejdeme, ale už to není ono. Já mám spoustu starostí se svou dcerou, čekám druhé miminko a toho času prostě tolik nemám.“ S otcem si občas zavolá, ale spíše si napíší přes Facebook. S matkou se ještě pořád neusmířila. Z matčiny ani z Janiny strany není žádná snaha o udobření. Jana jí dosud nedokázala odpustit, že se za ní a její sestru tenkrát nepostavila a nevěřila jim.

Závěr

Jana je silně introvertní člověk. Řekla bych, že jí stále nedořešená situace s matkou trápí, i když sama není ochotna udělat první krok. Její postoj však zcela chápu, matka jí hodně ublížila a nebyla tu pro ni ve chvílích, kdy jí nejvíce potřebovala.

I když je tak zklamaná matkou, svoji funkci matky zvládá naprosto bravurně, o dcerku dobře pečuje a dokázala jí zajistit krásné dětství plné lásky. Do role matky se plně vžila.

Samostatný život zvládá dobře, je si vědoma možného zhoršení finanční situace po narození druhého dítěte, ale může se opřít o svého přítele, brzy manžela, se kterým situaci zajisté vlastními silami překonají.

6.5.3 Rozhovor č. 3 - Petr

Petr je velmi pohledný chlapec, vždy o sebe vzorně pečoval a na mě tím udělal dobrý dojem. Jeho chování je přátelské a společenské, je velmi bystrý.

Dětský domov opustil nedávno, v současné době je mu 19 let a žije v bytě, který mu přidělilo město.

Rodinná situace

Petr žil se svou matkou, mladším a starším bratrem a sestrou. Jeho otec zemřel, ještě když byl miminko, nevybavuje si na něj vůbec žádné vzpomínky, má pouze jeho fotku.

Celé jeho vzpomínky na dětství jsou jakoby v mlze, nerad o nich hovoří. Matka jejich výchovu značně zanedbávala, po nocích bývala často pryč, bavila se s přáteli a ve dne jí nezbývaly síly na péči o své děti, ani o ně vlastně neprojevovala zájem. Do rodiny dojížděly pravidelně pracovníce odboru péče o dítě, s matkou dlouho promlouvaly a upozorňovaly jí, že pokud se o své děti nezačne starat, mohou jí být odebrány. Všechno vždy „zachránili“ příbuzní, kteří bydleli ve stejném domě a dali chlapcům alespoň najíst.

Ani zdravotnickou péči matka nezajišťovala, s dětmi nechodila na preventivní prohlídky a ani nezajistila jejich povinná očkování. Chodily v ušmudlaném oblečení, skoro celý den si hráli venku na dvorku (v létě i dlouho do večera), neměly žádné hygienické návyky a samozřejmě chlapci nenavštěvovali ani mateřskou školu.

Pracovnice z odboru péče o dítě viděly, že situace je neřešitelná, o děti se neměl kdo postarat, matka byla nenapravitelná - odmítala se o ně starat. Proto děti odebraly a v jejich zájmu je umístily do dětského domova. Současně s tím byl předán soudu návrh na zbavení rodičovské zodpovědnosti.

Příchod do dětského domova

„Do dětského domova jsem přišel se sourozenci, mně bylo 6 let. V domově jsem asi kvůli mamince, nevím proč přesně, máma se o mě nestarala, ona spala víc, než byla vzhůru.“ popisuje Petr.

Když přišly děti do dětského domova, byly hodně zanedbané. Vychovatelé je museli učit základním návykům, co se týče stravování, hygieny a řádu. Protože však byl Petr ještě malý, poměrně dobře si na nový režim zvykl a naučil se správným stravovacím i hygienickým návykům. Tety si ihned získal svou roztomilostí a mazlivostí. Protože byl on a všichni jeho sourozenci velmi temperamentní, nebylo nouze o zábavu.

Petrovi byla odložena povinná školní docházka o jeden rok, protože nebyl vůbec zvyklý být v kolektivu dalších dětí. Odklad mu prospěl, ve školce byl v každodenním kontaktu s dětmi svého věku, naučil se si s nimi hrát a během roku se podařilo dohnat většinu nedostatků zapříčiněných nedostatečnou a nepodnětnou výchovou.

Na základní škole prospíval vcelku dobře, druhý stupeň přinesl už horší výsledky. V chování bylo potřeba Petra trošku více usměrňovat, vše se ale podařilo zvládnout běžnými výchovnými metodami a žádné větší výchovné obtíže Petr neměl. K tomuto přispěl i fakt, že Petr i jeho mladší bratr měli hostitelskou rodinu, která jim ukázala, jak to v běžné rodině funguje. „Hostitelská rodina byla moc fajn, jezdili jsme tam rádi, hodně mi pomohli. Říkali jsme jim teto a strejdo a jejich děti pro nás byly jako vlastní sourozenci“.

Starší sourozenci již dětský domov opustili, zřídka kdy Petra a jejich mladšího bratra v domově navštívili. Párkrát u nich byli na krátkých pobytech, ale neprojevali žádné velké nadšení, o další návštěvy neprojevovali další zájem.

Profesní dráha

Co se týká výběru školy, Petrova představa o svém vzdělání byla zcela jiná, než je realita. Dnes už na to však pohlíží rozumněji a uvádí, že: „To nebyla moje představa, chtěl jsem jít na školu do Brna na 4 roky, ale v domově mě nechtěli pustit, oni měli strach, že bych mohl jít ze školy. No ale moc dobře jsem se neučil, takže mi nic jiného nezbylo.“ Vychovatelé si totiž byli moc dobře vědomi Petrových studijních předpokladů a jeho vize o vzdělání s maturitou neodpovídala jeho schopnostem. Také dojíždění do velkého města nebylo ide-

ální. Aby tedy zabránili možným obtížím a následně změně školy, doporučili Petrovi učební obor, který byl v blízkosti dětského domova.

Petr tedy nakonec souhlasil s tím, že půjde studovat tříletý učební obor strojní mechanik. Obor ho začal bavit, především praxe, v níž vynikal svou šikovností v ručních pracích. „Praxi jsme měli placenou, podle toho, jak hodně a dobře jsme pracovali. Nevydělal jsem si tam moc, ale byl jsem rád i za to.“ V červnu 2013 zdárně ukončil svou profesní přípravu a získal výuční list.

Příprava na odchod

„Vše se začalo dít asi půl roku před mým odchodem. Myslím, že jsem měl dobrý start do života, měl jsem všechno sehnány. Při odchodu mi nejvíc pomohla hostitelská rodina a ředitelka - sháněla mi ten byt.“ Ředitelka dětského domova začala jednat s městským úřadem o přidělení bytu. Dopomohla k tomu i paní z hostitelské rodiny, která měla na úřadě známé a byt se podařilo pro Petra získat v relativně krátké době: „Jedna holka čekala třeba na byt 3 roky, já jenom půl roku.“ Byt byl Petrovi přidělen již v březnu, z dětského domova odcházel až v červnu po ukončení studia: „Teta říkala, když je ta nabídka, ať to vezmu.“ Mezitím měl čas si byt vybavit.

Od dětského domova Petr obdržel výbavu domácnosti - peřiny, povlečení, hrnce, prkénka atd. „Od hostitelské rodiny jsem dostal třeba sedačku, obraz a přístroje. Něco jsem si koupil sám.“

V době pobytu v dětském domově chodil pravidelně na brigády, z níž si vydělané peníze šetřil a za ty si pak mohl dovolit základní výbavu svého budoucího bytu. „Na tu brigádu jsem chodil i po odchodu z domova, ale pak jsem tam skončil a sehnal jsem si práci v jedné firmě, kde dělám dělníka. Lepší, než být na úřadu práce.“

Na účast v projektu si Petr nevzpomíná, pochvaluje si především pomoc od hostitelů, kterým je nesmírně vděčný.

Samostatný život

Svého sociálního kurátora Petr zná, ale jeho pomoc, ani pomoc od jiných organizací zaměřených na děti po odchodu z ústavního zařízení, nikdy nepotřeboval, vždy se měl na koho obrátit. „Kdybych něco potřeboval, obrátil bych se na hostitelskou rodinu a na tety z rodinky, ty mi vždycky pomohli a můžu se na ně spolehnout.“

Se svou hostitelskou rodinou se stále stýká, jezdí k nim ještě jeho mladší bratr, společně se navštěvují. Petr uvádí, že žádné nesnáze aktuálně neřeší. Občas potřebuje třeba pomoci s úřední korespondencí: „Tak třeba když mi přijde nějaký dopis, já nevím, co tam po mě chtějí, nepochopil jsem je, hostitelská rodina mi to vysvětlila a pomohla mi.“

S finančním zajištěním obtíže rovněž nemá: „Nastoupil jsem teď v lednu do té fabriky, výplatu jsem dostal za půl měsíce asi 9.000 Kč, takže za celý měsíc bych si mohl vydělat tak 20.000 Kč, to je dobrý.“ Petr je v práci spokojený, děsí jej pouze představa, že bude pracovat ještě třeba 40 let, nedokáže si to představit, ale i přesto je rád, že práci má a chce do ní chodit, nemá problémy s ranním vstáváním a je pracovitý. „Třeba si pak najdu ještě jinou práci, nevím, zatím si nestěžuju, není to ani daleko, chodím tam pěšky.“

Potíže s bydlením také zatím nemusí řešit: „Bydlení jsem měl zajištěný už půl roku před mým odchodem, bydlím v tom městském bytě. Za nájem platím 5.500 Kč se vším, i s elektrickou a internetem.“ Zbylé peníze si šetří, jak byl zvyklý v domově a také ze zkušenosti, protože ví, že peníze se mu budou hodit.

Byt mu město poskytlo na 1 rok a poté si bude muset obstarat bydlení vlastní. „Hostitelská rodina mi taky poradila, co udělat s penězma. Mám stavební spoření. Myslel jsem si, že se ty peníze vždycky zhodnotí trošku víc, třeba tak 50%.“ Na druhou stranu uznává, že kdyby mu peníze ležely doma, žádné zhodnocení by neměl, proto stavební spoření hodnotí jako výhodné.

Rád by si pořídil ještě auto, ale není to nezbytně nutné. V budoucnu by rád vycestoval: „Chtěl bych do tepla, třeba Itálie - byly jsme tam s hostitelskou rodinou na dovolené, oni tam mají nějaké známé, nabízeli nám, že bychom tam mohli zůstat, Jazyk bych se doučil a našel si tam nějakou práci.“

Ze své rodiny se stýká se svým mladším bratrem, jak je uvedeno výše. Vídají se u hostitelské rodiny a občas ho navštíví i v dětském domově, když má čas. „Se starším bratrem jsem se neviděl asi 2 roky a se sestrou teď o vánocích, ale nijak často se nestýkáme, ona má teď děcko“. S matkou žádný kontakt neudrhuje: „Vzdala se rodičovských práv, už není moje maminka“. Z jeho slov cítím, že ke své původní rodině nemá žádné silné vazby, naopak se přimknul k rodině hostitelské, kde cítí lásku a podporu.

Závěr

Nezastupitelnou zásluhu na Petrově životě má hostitelská rodina, která se ho ujala a poskytuje mu až dosud zázemí a jistotu. Měl opravdu obrovské štěstí, které si uvědomuje a sám je za to rád.

Měl všechny podmínky pro úspěšný vstup do samostatného života, které dokázal využít a i nadále je znát jeho snaha - přesto, že má okolo sebe spoustu lidí, kteří mu pomohou, sám nepolevuje ve svých nárocích a vyvíjí úsilí ve své nezávislosti.

6.5.4 Rozhovor č. 4 - Nikola

Nikole je nyní 21 let a bydlí v azylovém domě pro mladé dospělé. Za půl roku jí čeká další životní zkouška vstupu do samostatného života - uplyne rok, co je v azylovém domě ubytována a bude si muset najít své vlastní bydlení.

Rodinná situace

Nikola pochází z početné rodiny, žila se svou matkou a otcem a svými třemi sourozenci - jeden mladší a dva starší bratři.

Když vzpomíná na své dětství, nevybavuje si přesně podrobnosti, jak vše ubíhalo: „Asi, myslím, že, v 5-ti letech jsem šla s mladším bráchou do dětského domova, tam jsem s ním byla na pokoji. V tom dětském domově byla šikana, ostatní nás mlátili, byly tam špatné vztahy mezi dětmi. A potom jsme bydleli půl roku zase u mamky, naši se mezitím rozešli“. Matka nebyla po rozchodu s otcem v dobrém psychickém stavu, také jí tížilo, že neměla dostatek finančních prostředků, aby se mohla o své děti postarat. Situace pro ni byla velmi náročná, psychicky se zhroutila a předávkovala se léky, v jejichž následku zemřela.

Děti převzal do péče otec, který se o ně nikterak nestaral: „Pak jsme byli všichni u táty. Ten toho zneužíval, že jsem byla jediná holka, jako, že na mě šahal a tak. Pak šel táta na několik let do vězení a nás dala sociálka všechny do děčáku. I když jsem si to tenkrát neuvědomovala, byla jsem moc ráda, že jsem tam šla s bráchama.“ O Nikolu a její bratry nikdo z příbuzných neprojevil zájem. Měli babičku a dědu z otcovy strany, ale ti neměli dost sil a jejich zdravotní stav jim neumožnil starat se o tolik dětí.

Příchod do dětského domova

V dětském domově se Nikola znovu ocitla od svých 6 let. „Jak jsem říkala, byla jsem tam s bráchama, tak mi to ani nepřišlo nějaký divný. Cítila jsem se tam dobře, i ty děcka byly

fajn.“ Adaptace na dětský domov byla téměř bezproblémová, tety se potýkaly pouze s tím, že při každé lumpárně se všichni sourozenci semkli. Když začal zlobit jeden, ostatní se hned přidali.

Nikola si vybavuje, že v dětském domově panovaly mezi všemi dětmi velice dobré vztahy. Líbilo se jí, že jezdili na výlety, i do ciziny k moři.

Pracovníci dětského domova mluví o Nikole jako o dívce, která se naučila velmi rychle účelovému jednání. Když něco chtěla, potřebovala, dokázala být moc hodná a k ostatním pozorná. Ale jakmile se ztratila vychovatelkám z očí, její chování nabralo obratu o 180°. Dosáhla-li svého, uměla všechny okolo sebe pěkně slovně potrápít. Byla velmi živá, chvíli neposeděla, byla ve všem zbrklá.

Více zlobit začala v době, kdy si její o dva a tři roky starší bratry vzali jedni lidé do pěstounské péče. Nedokázala pochopit, proč zrovna ona tam musí zůstat. Začala lhát a podvádět - vše bylo ale úměrné jejímu nízkému věku a situaci se podařilo včas podchytit, až na pár méně častých výchovných problémů byla Nikola zvládnutelná.

Byla velmi komunikativní a ráda se líbila ostatním lidem. Dokázala se pěkně nalíčit, obléknout se a dělat dojem na druhé lidi jí bylo vlastní.

Po celou dobu pobytu Nikoly v dětském domově jí, ani bratry, otec nenavštívil, neprojevil žádný zájem. Sama Nikola ho ani vidět nechtěla, úplně ho vymazala ze své paměti.

Profesní dráha

Nikola vystudovala tříletý učební obor pečovatelka. S výběrem jí pomohly tety vychovatelky a ředitelka domova: „Já jsem moc nevěděla, co bych chtěla v budoucnu dělat. Tety si se mnou sedly, řekly mi, kde je co za školy, a co by mne asi tak mohlo zaujmout, co by mi šlo, a pak jsme nakonec vybraly pečovatelku.“

Škola jí začala natolik bavit, že sama od sebe zvažovala nástavbové studium, aby si dodělala maturitu. „Chtěla jsem dělat tu pečovatelku nebo zdravotní sestru, ošetřovatelku. Když jsem měla praxi třeba někde v domově důchodců, tak mě to s těma lidma moc bavilo, starat se o ně a povídat si s nima.“

Zároveň po ukončení učebního oboru zvažovala odchod z dětského domova. V rámci odborné praxe, kterou vykonávala ve zmíněném domově důchodců, dostala nabídku práce pečovatelky, ale rozhodla se pro studium. Podala si přihlášku a byla přijata k maturitnímu studiu v oboru ošetřovatelka. „Kdybych třeba současně pracovala a k tomu ještě studovala,

bylo by to hrozně těžký. Pořád se jen celý dny učit a k tomu ještě ráno vstávat a chodit do práce, to bych asi nedala.“ Bohužel ale ani samotnou školu nezvládla dokončit: „Ta škola byla moc těžká. Nešly mi hlavně cizí jazyky, byla tam angličtina a němčina a taky latina. No to mi vůbec nešlo, takže jsem skončila. Říkala jsem si, že výučák už mám a to mi bude stačit.“

S ukončením studia bohužel musela opustit i dětský domov, který jí poskytoval zaopatření na základě smlouvy o prodlouženém pobytu.

Příprava na odchod

Nikola přípravu na svůj odchod z dětského domova nijak zvlášť neprožívala: „Prostě až to přijde, tak to přijde, říkala jsem si. No, a pak to najednou přišlo, bylo to strašně rychlý.“ Neuvědomovala si, že se může v nejhorším případě z jednoho na druhý den ocitnout zcela bezprizorní a že se o sebe bude muset sama postarat. „Moc mi pomohly tety z domova, naučily mě třeba vařit. O víkendech jsme vařily s tetama samy, nebyla tam kuchařka tak, jako v týdnu. A taky mě tety učily hospodařit s penězma, které jsem si vydělala na brigádách přes letní prázdniny. I když jsem je vždycky chtěla hned utratit, tak mi to rozmlouvaly a řekly mi, ať si aspoň část radši schovám, že se mi jednou budou hodit. A díky nim se o sebe umím taky postarat, sama si vyperu a vyžehlím, umím si doma uklidit.“

Nikola byla rovněž zapojena do projektu: „Nevím, jak se jmenoval, to už si nevzpomenu. Jezdila jsem ještě s jednou holkou z domova na takový víkend'áky, kde nás třeba upozorňovali na půjčky a dluhy, nebo jsme tam vyplňovali nějaký tiskopisy a říkali nám o úřadu práce. Oni nás také připravovali na to, abychom nekradli, aby z nás nebyli kriminálníci, prostě mít takový pořádek v životě.“

Představu o samostatném životě měla takovou, že bude konečně na svobodě, že nebude muset nikoho poslouchat a bude si moci „dělat věci po svém“. Věděla, že existuje pro mladé lidi odcházející z dětských domovů ubytování v domě na půli cesty, to však striktně odmítala právě kvůli tomu, že by se musela opět něčemu podřizovat: „Vnímala jsem to tak, že je to jakoby další ústav, kde pořádně nemůžu nic, pořád mě někdo hlídá a to jsem nechtěla“. Její situace byla však s náhlým ukončením studia vážná, nebylo sehnáno žádné ubytování a dětský domov nepřipouštěl možnost, že by jí nechal odejít na ulici. Proto jí sehnal ubytování v domě na půli cesty, kam Nikola po svém odchodu z dětského domova nastoupila. Z finanční pomoci jí bylo předplaceno ubytování na tři měsíce a zakoupena základní výbava pro domácnost.

Zároveň jí byla předána i vkladní knížka, kam se ukládal sirotčí důchod po zemřelé matce. „Finančně jsem na tom nebyla špatně, měla jsem peníze po mamce, který mi v děčáku při odchodu dali. Ale práci jsem si pak musela hledat sama, s tím mi pomohla jedna známá a snažili se pak i v tom domě na půli cesty.“ Dětský domov vyvinul snahu při hledání práce pro Nikolu, ale bohužel v tu dobu se jim v rychlosti nepodařilo nic sehnat. Společně s Nikolou tedy zařídili její evidenci na úřadu práce a s domem na půli cesty se domluvili, že jí v této oblasti budou maximálně nápomocni.

Samostatný život

Po prvním měsíci v domě na půli cesty sehnala Nikola brigádu v nemocnici jako uklízečka. Našla si i přítele: „Chtěli jsme bydlet spolu, on měl svůj vlastní byt, a já jsem se k němu asi za měsíc nastěhovala. On se na mě pak ale stal závislej, vůbec mě nechtěl nikam pouštět, ztratila jsem i brigádu, protože mě tam nenechal jít. Musela jsem od něj jít pryč.“ Problém, kam odejít, řešila Nikola asi po roce, co se k němu nastěhovala. Dům na půli cesty jí nemohl pomoci, protože tam pobyt již dávno ukončila. Když se na něj Nikola obrátila a žádala je o pomoc, kam má jít, poradili jí, aby se zkontaktovala se svým sociálním kurátorem.

„Šla jsem teda na úřad a pán mi poradil, jestli bych nechtěla využít možnosti bydlet v azylovém domě pro mladé lidi. Dokonce tam se mnou i zašel, byl moc ochotný. Tak jsem se tam podívala, a protože jsem neměla jinou možnost, kam jít, nastěhovala jsem se tam a tam jsem až do teď.“ Nikola musí dodržovat pravidla, aby z azylového domu nebyla vyloučena. Když si chce přivést návštěvu, musí to nejprve oznámit, kdyby odcestovala přes noc nebo na delší dobu, rovněž to musí nahlásit, aby to nebrali jako porušení pravidel.

Už půl roku pracuje jako uklízečka na částečný úvazek, k tomu ještě stále pobírá sirotčí důchod. „Mám tak 8.500 Kč měsíčně, musím z toho nějak vyjít. Každý měsíc zaplatím 1.800 Kč za ubytování. Je to vlastně 1.500 Kč za ubytování, 300 Kč dáváme jakoby na úklid a ze začátku jsem platila ještě čtyřikrát 500 Kč kauci na byt.“

Nikola se dále svěřila, že z výplaty jí odečítají ještě cca 3.000 Kč na dluhy, které si zapříčinila černými jízdami v tramvaji, kdy na výzvy revizorů nereagovala a z 500 Kč pokuty jí narostl dluh asi na 3.000 Kč. Dále má dluhy na sociálním a zdravotním pojištění. V době, kdy žila s přítelem, tak byla vyřazena z evidence úřadu práce z důvodu nespolupráce. „Ty finanční dluhy se teď snažím dávat do pořádku. Od doby, co jsem tady v azyláku,

tak jsem s tím hodně pokročila, už jsem splatila asi 20.000 Kč. K práci si ještě přivydělávám dalšími úklidy tady v azyláku, kde dostávám tak 150 Kč za den, ale když je nás víc, tak je to míň, třeba stovka.“

V azylovém domě Nikolu znovu učí dovednostem, aby zvládla samostatný život, hospodaření s financemi, pomoc se splácením dluhů, s řešením problémů, komunikace s úřady atd. Již brzy se blíží její odchod, avšak když požádá, je možné, že jí bude umožněno setrvat v azylovém domě delší dobu, než je jeden rok.

V budoucnu by chtěla pracovat ve svém oboru: „V rámci oboru jsou pracovní místa, ale těžko se to hledá. Chci dělat pečovatelku nebo zdravotní sestru, chtěla bych se starat o lidi, třeba v Motole v Praze, tam bych to chtěla vidět.“ Prozatím však o změně zaměstnání nepřemýšlí, je si vědoma toho, že musí splatit nejprve své dluhy a ví, že sehnat práci není jednoduchá záležitost.

„Chodím do práce, snažím se žít nějaký život, platím, co musím. Jsem spokojená, že mám práci a bydlení, musím jen poplatit ty dluhy.“ Po opuštění azylového domu by chtěla bydlet u svého bratrance, s ním však ještě nic neprobírala, prý ho na to musí psychicky připravit. Podle mého mínění zaujímá k zásadním záležitostem dost laxní přístup. Žije z toho, co je a příliš se nezaobírá plánováním budoucnosti, její představy jsou dost nereálné.

S otcem se neviděla a ani ho už vidět nechce. „Nezajímá mě, kde a jak a s kým žije, ani jak vypadá. S bratry se nestýkám a teď nemám ani mobil, tak jim nemůžu zavolat. Jeden brácha je na ubytovně, druhý u babičky a dědy a třetí brácha umřel na leukémii.“

Závěr

Odchod Nikoly z dětského domova byl uspěchaný, což se podle mého názoru odrazilo i na jejím samostatném životě, ke kterému sama zaujímá laxní přístup, je velmi flegmatická. Nepůsobí na mě zodpovědně v řešení své budoucnosti. Zaměstnání sice má, ale spatřuji zde i jistý návyk na příjem od státu ze sirotčího důchodu, což se mi nejeví dobře.

Velice přínosný je pro ni pobyt v uvedeném azylovém domě pro mladé, bylo by dobré, kdyby v něm mohla setrvat delší dobu, aby si lépe osvojila a naučila se základům pro samostatný život.

Obávám se, že pokud zůstane bez pomoci, sama neobstojí. Celkově se mi jeví ještě nevyzrálá, potřebuje někoho, kdo jí povede a ohlídá, aby nenadělala ještě více škod než užitku.

6.5.5 Rozhovor č. 5 - Honza

Honza už 2 roky nebydlí v dětském domově. Žije nyní se svou matkou, pracuje a chtěl by dosáhnout vlastního bydlení.

V současné době je mu 21 let, je to velmi šikovný a zodpovědný chlapec s jasnými představami o svém životě.

Rodinná situace

Honza žil se svou o rok a půl starší sestrou u své matky, otec od rodiny odešel. Důvodem byl psychický stav matky, jež trpěla schizofrenií. Nedalo se s ní žít, otec verbálně i fyzicky napadala. Chtěl, aby děti odešly s ním, ale ty nechtěly, protože jim bylo matky líto a tak otec začal žít s jinou rodinou.

Honza se sestrou žili v hrůzných podmínkách, Ze svědectví sousedů bylo zjištěno, že matka měla schizofrenické záchvaty, a tak se třeba stalo, že je oba dva v noci vyhodila z bytu a ráno spaly děti v pyžamu před domem u popelnic. Situace byla neúnosná, jenže jak Honza říká, „taťka na tom byl sociálně špatně, nemohl si pořídit větší byt a sociálka mu to nedovolila, aby si nás vzal. A tak jsme nejdřív byli v krizovém centru, to se ještě nevědělo, co a jak. Taťka to nějak domluvil a tak to vyšlo a se ségrou jsme šli sem do dětského domova.“ Pochvaluje si, že to bylo do dětského domova ve městě, kde s matkou i bydlel a kde bydlel i jeho otec - stále se tedy pohyboval ve „svém“ prostředí, navštěvoval stejnou školu a neopustil kamarády.

Příchod do dětského domova

„Do dětského domova jsem přišel ve 13 nebo 14 letech, ségra je o rok a půl starší, šla tam se mnou.“ Protože si ve svém věku byl schopen uvědomovat těžkou situaci v rodině a důvody, proč byl do dětského domova se sestrou umístěn, neměl s přizpůsobením se novému prostředí problémy.

S rodinou se dále vídal: „V kontaktu jsem byl s taťkou i mamkou, jezdili jsme k mamce pravidelně domů. Myslím, že aspoň jednou za dva týdny. Taky jsem měl možnost jí vídat i v týdnu - bydlela v místě, kde je dětský domov, takže nebyl problém.“

Honza i jeho sestra byly opravdu velmi inteligentní děti. Vychovatelé si vzpomínají, že s učením nikdy neměly potíže, z počátku si musely jen navyknout nějakému učebnímu

stylu. Oba dva dosáhly takové rozumové úrovně, že každý věřil, že budou mít v domově po dlouhé době děti, které půjdou na vysokou školu.

Profesní dráha

Honzova volba po ukončení povinné školní docházky byla zcela jasná, zajímali ho počítače, šel tedy na obor informatika zakončený maturitní zkouškou. „Byl jsem pak ale dlouho nemocnej. Vykašlal jsem se na to, neučil jsem se, když jsem byl v lázních a v nemocnici, a tak jsem přestoupil na elektrikáře, ale bavilo mě to“.

Při výběru nové školy, na kterou měl Honza přestoupit, mu pomáhali vychovatelé. Honza vzpomíná: „Hodně mě přemlouvali, ať jdu na toho elektrikáře, a i když jsem moc nechtěl, tak jsem teda šel, a jsem spokojenej.“

Školu úspěšně ukončil, obor ho zaujal a uměl si představit, že by se touto prací živil. I ve škole si nesmírně chválili jeho šikovnost.

Příprava na odchod

Svou přípravu na odchod z dětského domova má ještě v živé paměti: „Jo, připravovali nás. Hlavně s penězma, jak šetřit a tak, ale stejně jsem se pak zařídil podle svýho. K něčemu mě to ale bylo, hlavně ohledně těch peněz.“

S radostí si také vzpomíná na zážitkový kurz pod projektem EuForAll: „Jezdili jsme na tábory - tam se to všechno řešilo, sami jsme si tam hospodařili. Jel jsem tam bohužel asi jenom jednou, chvíli před tím, než jsem odešel z domova“. Přesněji šlo o jakýsi „putovní tábor“, v němž jsou děti uspořádány jako rodina a s určitou finanční částkou musí hospodařit, vyjít s ní na celý den - tzn. zajistit si stravu: „šli jsme do obchodáku a nakoupili si potraviny, z nich jsme si potom uvařili. Museli jsme si zajistit jídlo na celý den, snídani, oběd, večeře a svačiny. Ti vedoucí na nás dohlíželi a také nám říkali, aby ta strava byla vyvážená, abychom si nekupovali na svačinu třeba sladkosti, ale abychom tam měli i ovoce a zeleninu, tím se splnil spotřební koš.“ Celý pobyt trval jeden týden a o zážitky nebylo nouze. Aby se děti naučily, že nic není zadarmo, že odměna je až po práci, byly jim po zásluze zprostředkovány různé jimi oblíbené činnosti: „Byly jsme třeba na koňské farmě a tam jsme pomáhaly s koňma, vykydaly jsme jim stáje, vyčistily jim srst a za to jsme dostaly odměnu, že jsme se na tom koni mohli svést. Ta příprava mi přišla jako dostačující, hlavně jsem si i dost věcí zapamatoval.“ Dále uvádí, že mu nevíce při odchodu pomohl otec a také vychovatelky.

Honzova vize budoucího života byla taková, že bude bydlet se svou sestrou, která měla odcházet z domova ve stejnou dobu, jako on: „Když jsem byl v domově, tak jsem si mohl požádat o městský byt, ale ono to bylo tak, že si měla požádat ségra - ona by ho určitě dostala. Jenže se pak rozhodla, že bude ještě dál chodit na školu, tak v domově zůstala. Měla zažádáno o dvoupokojáč, ale nešla tam a já už jsem pak nežádal sám. Měli jsme tam jít spolu. A tak jsem šel k mamce, když tohle nevyšlo.“

Práce však byla pro Honzu tím nejdůležitějším, čeho chtěl před odchodem mít dosáhnuto: „První, co bylo, hledal jsem si práci. Pomáhaly mi i vychovatelky, ale nakonec se mi to podařilo samotnému, ozval se mi sám zaměstnavatel. Nejdřív jsem hledal všude možně, měl jsem to domluvený, ale pokaždý mi řekli, že se ozvou do měsíce, že zrovna nenabírají, a tak že se mi ozvou. I přes taťku jsme to zkoušeli. Nakonec mě kontaktoval jeden soukromník, byl se ptát na naši škole, a jestli pro něj nechci dělat, že mě na tý škole doporučili. A tak jsem šel a dělám pro něj doteď.“

Z dětského domova si odnesl své oblečení a ostatní věci a od dětského domova obdržel finanční pomoc. Jelikož šel bydlet k matce, nedostal žádnou věcnou výbavu - u matky bylo z materiálního hlediska vše zajištěné.

Samostatný život

„Ta moje představa se mi naplnila jen z půlky. Práci mám, ale chtěl jsem bydlet ve svém, být samostatnej. Doufám, že se brzo už konečně přestěhuju. Čekám na kamaráda, až vyjde z domova a že bychom to pak táhli spolu, šli bychom na půl a snad časem bych šel do svého, snad na to budou finance.“ Z rozhovoru vyplynulo, že kamarád bude opouštět dětský domov v tomto roce v červnu, má zažádáno o byt. Kdyby to prý nevyšlo, tak si najdou společně nějaký podnájem, stačil by jim dvoupokojový byt, finančně by to zvládli. Honza kamarádovi věří, že je zodpovědný a že si práci najde a bude do ní chodit a pravidelně hradit půlku nájmu. Do té doby bude žít u matky, které přispívá na bydlení a občas nakoupí.

Do práce chodí již druhý rok, stále je zaměstnán u soukromého podnikatele, kde se věnuje oblasti, ve které je vzdělán. Práci si chválí a i financí má dostatek: „S penězma zatím vycházím, žádný problémy, dluhy nikde nemám. Je to ale hrozný, všechno se točí kolem peněz. Snažím se šetřit, ale moc mi to zatím nejde, skoro všechno utratím - občas si zajdu na zábavu nebo jedu do města utráct za oblečení.“

Přiznává, že v jednu dobu měl finanční krizi, s tím mu pomohli jeho rodiče. Jinak žádné nesnáze naštěstí nemá, proto ani nevyhledával žádnou pomoc od sociálního kurátora nebo jiných organizací zaměřujících se na mladé lidi po odchodu z ústavních zařízení: „Zatím jsem s ničím nepotřeboval pomoci. Nikdy to nebylo zas tak hrozný, abych si sám neporadil. A taky mám tátu a mámu, na který bych se obrátil úplně jako na první.“ Pomoc nevyhledával ani v dětském domově, kde mu jí nabízeli, ale v kontaktu s nimi je. Především s dětmi, se svými kamarády: „Docela často tam chodím, asi tak jednou za měsíc. Teď jsem se třeba s klukama domlouval na pinec, nebo si jdeme zakopat na hřiště, hrajeme fotbal a tak.“

V budoucnosti by chtěl dosáhnout samostatného bydlení, to je pro něj velmi důležité. Potom by si chtěl ušetřit na řidičský průkaz a koupit si svoje auto.

Závěr

Honza působí při rozhovoru velmi dospěle a rozumně. Má pracovní návyky a v zaměstnání se snaží se i nadále rozvíjet, získávat další zkušenosti.

Je zřejmé, že nejvíce ho zaujaly a naučily praktické zkušenosti, které získal v průběhu týdenního pobytu v rámci projektu. O nich dokáže se zájmem hovořit.

V oblasti hledání nového bydlení by mohl být více realističtější - bydlení s kamarádem sice znamená osamostatnění se od rodiny, nemůže na něj však spoléhat. Měl by se zaměřit na hledání vlastního bydlení a tomu i přizpůsobit způsob zacházení s penězi. Pak by se i naplnila jeho představa o opravdovém samostatném životě, jehož chce dosáhnout.

6.5.6 Rozhovor č. 6 - Klára

Z dětského domova odešla Klára v okamžiku dosažení zletilosti, očekává příchod svého prvního potomka.

Odešla v září minulého roku, původně ke svému příteli, ale situace se změnila. Stále je jí 18 let a bydlí v domě na půli cesty.

Rodinná situace

Klára žila se svou matkou a starší sestrou, na svého biologického otce si nevzpomíná, odešel, když jí byly 4 roky. Pak bydleli u babičky, a v jejich 10 letech se nastěhovali s novým přítelem matky do rodinného domku po prababičce a od té doby, jak Klára popisuje, začaly doma problémy.

„Ten mámin přítel docela hodně pil, s mámou se hodně hádali a on jí i dokonce občas zmlátil. Mamka s ním pak měla další dítě, mám teda ještě o 10 let mladší ségru. O tu jsem se většinou starala, protože máma nebyla doma, chodila pro toho svého přítele do hospody. S mamkou jsme často kvůli jeho výbuchům, když se vrátil z hospody, utíkaly, byl agresivní, dokonce párkrát zbil mě i starší sestru. A pak musel odejít, nahlásili jsme ho na policii. Od té doby k nám začala pravidelně chodit sociálka.“ Matka pak často střídala přítele.

Zlom také nastal, když si našla přítele její starší sestra. Přítel byl o dost starší, dokonce starší jak matka Kláry: „On se k nám tak nějak nastěhoval, takže si pak dělal nároky na ten dům a celkově si tam získával snad nějakou autoritu, on byl prostě jako něco, byl jedinej chlap v domě a hrozně si vyskakoval. Z pokoje, co jsem měla se sestrou, mě úplně vystrnadili. Mamka tam měla svého přítele a oni mě k ní posílali spát a mamka mě vyhazovala zpátky do svého pokoje.“ Matka prý byla přítelem sestry zmanipulovaná, nedovedla mu nijak odporovat.

Klára měla této situace dost a potřebovala si vše promyslet, doma jí nic nedrželo. Doma cítila, že jí nechtějí a ona sama doma zůstat v těchto podmínkách také nechtěla: „Já jsem nechtěla přímo utýct, šla jsem ke kamarádce a přemýšlela jsem, co budu dělat. Takže jsem s ní a jejími rodiči jela na výlet na ranč a oni, ať tam zůstanu s nima na víkend. Byl tam i jeden pán, co dělá v tady těch sociálních věcech a on mi jakože poradil, co bych mohla a co ne.“ Pak se Klára obrátila na základě doporučení na centrum sociální pomoci, kde bydlela necelé 3 měsíce. První měsíc jí pomohl uhradit známý, co jí centrum poradil, matka pak uhradila další pobyt, ale vzhledem k tomu, že ztratila zaměstnání, nemohla si dovolit jí toto ubytování hradit i nadále: „Pomohli mi tam, ale nemohli si mě tam nechat, nemohla jsem tam být na černo, tak jsem šla do krizového centra. Tam se mi nelíbilo, vycházky tam byly do šesti a celkově mi to přišlo tak, že jsem byla prostě takový kus, byl tam takový neosobní přístup. Šla jsem pak do diagnostáku a následně do dětského domova.“

Příchod do dětského domova

Dětský domov snášela Klára vcelku dobře, sama nechtěla být doma a toto bylo jediné řešení. Bez problémů se zadaptovala a se všemi navázala přátelské vztahy.

Přišla ve svých 15-ti letech. Pracovníci dětského domova jí charakterizují jako velmi samostatnou dívku, která se sama a ochotně zapojila do péče o domácnost a ráda pomáhala ostatním dětem. Její sociální chování bylo na vysoké úrovni.

Profesní dráha

Klára přišla do dětského domova právě v období, kdy měla nastoupit na střední školu: „S výběrem školy mi nepomohl nikdo, možná v tom centru, ale to už jsem věděla, že chci dělat nějakou sociální školu. Už na základce jsem si dávala přihlášku na humanitní péči. Při přijímačkách jsem byla druhá pod čarou, na druhé škole jsem taky byla mezi prvníma třema pod čarou a pak mě mamka někam přihlásila. Já už sama nevím, skončila jsem základku a pak se to všechno odehrálo, škola šla mimo mě.“ Od září měla nastoupit na obor pečovatelská činnost, ale vzhledem k tomu, že v tu dobu kumulovala špatná rodinná situace, byla právě umístěna do diagnostického ústavu a ve škole byla asi tak 3x.

Na střední školu nastoupila tedy ještě o rok déle, znovu byla zvolena škola se sociálním zaměřením dle přání Kláry, akorát blíže dětskému domovu.

V současné době se chystá Klára k závěrečným zkouškám.

Příprava na odchod

„V domově jsem se toho asi moc nenaučila. Naučila jsem se to doma, takže v domově jsem to spíš učila ostatní děcka. Když doma nikdo nebyl nebo mamka chodila do práce, tak jsme si všechno musely dělat samy. Ségra byla neschopná, takže jsem musela já. Doma bylo většinou nakoupeno, ale když bylo potřeba, taky jsem chodila já. Taky jsem doma vařila, z toho, co doma bylo, třeba podle různých pořadů v TV, co jsem viděla, není to těžký, vařit umím. V domově jsme taky vařili sami. Některý holky se třeba nechtěly něco naučit, já s kamarádkou jsme se je snažily do toho nutit, tak trochu jsme to tam měly pod palcem.“

Klára toho také mnoho probrala s tetami, s nimiž měla podle svých slov velmi dobrý vztah: „Mluvily jsme o tom, jaký to bude, co bude potřeba a jaký to měly ony. Tety se ke mně nechovaly jako, že oni jsou zaměstnanci, měly jsme k sobě bližší vztah.“

Odchod Klára plánovala na den své zletilosti. Se svým přítelem čekala miminko a za každou cenu se k němu chtěla nastěhovat. Jemu bylo 25 let a byl zaměstnaný, měl svůj vlastní byt. „Nebylo to tam tak jistý, jestli odejdu nebo ne. Ředitelce se to nelíbilo, bojovala za to, abych tam zůstala. Všichni měli strach, jestli to zvládnou - starat se o miminko a dokončit přitom školu. Mohla jsem zůstat v domově i s miminkem, ale já jsem prostě nechtěla, nepřišlo mi to zrovna dobrý, být v domově a vychovávat tam dítě, když jsem byla schopná s přítelem tu výchovu dítěti zajistit. Věděla, že to bude těžký, ale říkala jsem si, že kupa lidí to zvládlo, tak proč bych to nezvládla já se svým klukem. Když jsem byla malá, tak

jsem se starala o svou mladší sestru, ta byla ještě miminko, takže nějaké zkušenosti jsem měla.“

Pomoc se sehnáním bydlení Klára odmítala, protože přítel byt měl a byl schopen je finančně zabezpečit. Pracoval na živnostenský list a vydělal si dost peněz. Klára žila v představě, že o ně bude zcela postaráno a ona se bude moci věnovat naplno svému studiu do doby, než porodí. Měla před sebou třetí, závěrečný ročník.

Od dětského domova dostala Klára při svém odchodu především výbavičku pro miminko, které se mělo narodit za 4 měsíce. „Domov mi koupil například nějaký oblečení, postýlku nebo přebalovací pult. I máma mi pomohla, naše vztahy se daly do pořádku, teď je to úplně v pohodě.“

Samostatný život

Z dětského domova odešla Klára v září a chlapeček se jí narodil v lednu následujícího roku, téměř na den přesně podle plánovaného termínu.

Bohužel se Klářina představa o životě s přítelem rozplynula. Bydlela s ním necelé dva měsíce, pak se spolu rozešli a náhle ztratila střechu nad hlavou. Více o svém příteli odmítá mluvit, pouze upřesňuje, že se jí z toho podařilo tak nějak „vyhrabat“ a sama si zakazuje na minulost myslet, chce být v psychické pohodě, aby to nějak špatně nepůsobilo na syna. Zájem o své dítě přítel prý projevuje, ale zatím se na něj přijel podívat asi tak 2x.

V situaci, kdy čekala dítě, musela vše honem řešit. K matce jít bydlet nechtěla, protože v tu dobu tam stále žila její sestra, se kterou neměla dobré vztahy: „Mamka mi to nabízela, ať jdu bydlet k ní, že mi pomůže, postará se. Jenže společně ještě se ségrou by to nedělalo dobrotu. Mám jí ráda, ale vím, že se spolu nesneseme a já jsem se nepotřebovala s nikým hádat a rozčilovat se.“

Hledala tedy pomoc jinde: „Tak já jsem věděla, kam se můžu obrátit. Mám v tom přehled, protože studuju školu se sociálním zaměřením a tam to probíráme. Šla jsem se rovnou zeptat do centra sociální pomoci, kde jsem vlastně už žila v těch 15-ti letech. Oni mi to ještě zařídili tak, že mě přijali do domu na půli cesty, kde jsem doteď i s miminkem. Je to vcelku těžký - těžší, než jsem si myslela.“

Asi měsíc před plánovaným porodem chodila Klára pořád do školy, poté už to nebylo v jejich silách, ani gynekolog již nedoporučoval denní studium. „Teď mám individuální plán studia a v květnu budu dělat závěrečné zkoušky.“ Klára se tedy nemusí účastnit výuky

a má spoustu času věnovat se svému miminku. V domě na půli cesty jí pomáhají, sociální pracovnice má čerstvé zkušenosti s péčí o miminko, a Klára se na ní může kdykoliv obrátit. „Mamka mi taky hodně chodí pomáhat a vypadá to, že se ségra od mamky už konečně s přítelem odstěhují, tak bych mohla jít k mamce. To by bylo děsně fajn.“

Do budoucna má Klára jednoduché přání: „Chtěla bych, aby nebyly s miminkem žádné komplikace, ať je hlavně zdravý a dobře roste. No a ještě, abych dokončila školu. Chtěla bych si doplnit i další vzdělání a pak pracovat někde s dětmi, ale ne sedět v kanceláři, někde spíš do terénu. Chtěla bych pomáhat rodinám s dětmi, aby nemusely jít do dětských domovů, aby mohly zůstat doma.“

Závěr

Klára je ještě poměrně velmi mladá, ale i tak na mne působí vcelku dospěle, má mnoho zkušeností, je otevřená a do všeho jde s plnou vervou. K dítěti je opravdu zodpovědná, udělá vše, co je v jejích silách, aby jej žádným způsobem neohrozila.

Své cíle si vytyčila úplně jasně, budoucnost má, dá se říci, přesně nalinkovanou. Bohužel realizace jejích plánů má mezery - nepočítá s možnými překážkami (jako např. rozchod s přítelem), ale na druhou stranu je velmi schopná zcela okamžitě zařídit jinou alternativu.

Přínos pro ni představuje určitě škola, kterou studuje, má přehled o tom, kde a jak jí mohou pomoci nebo na koho se obrátit. Je sociálně zdatná a klade na sebe vysoké nároky. Moc ji obdivuji, studovat školu a k tomu v jejím věku ještě vychovávat sama dítě, to chce velké odhodlání a kuráž, které Kláře v žádném případě nechybí.

6.6 Shrnutí praktické části

Úmysl praktické části byl zjišťován pomocí kvalitativní výzkumné metody, polostandardizovaného rozhovoru, který jsem provedla osobně se všemi zúčastněnými. Vzhledem k tomu, že vzorek dotazovaných je malý a jedná se o kvalitativní výzkumnou metodu, nelze její výsledky uplatňovat a zobecňovat na celou společnost.

Záměrně jsem zvolila 3 chlapce a 3 dívky, kteří již dětský domov opustili a žijí nějakou dobu samostatně - jeden chlapec a jedna dívka žijí se svými životními partnery, jeden chlapec ve městském bytě, jedna dívka v azylovém domě pro mladé lidi, další chlapec se vrátil k matce a v posledním příběhu popisují dívku, která se ocitla v domě na půli cesty. Tito mladí lidé byli zvoleni pro můj výzkum zejména vzhledem k různorodosti týkající se jejich životní dráhy po opuštění dětského domova.

Cílem výzkumu byly tyto otázky, které se současně na základě získaných dat pokusím analyzovat:

1) Jakým způsobem jsou děti na odchod z dětského domova připravovány?

Důležité je poznamenat, že příprava na odchod dětí z dětského domova je realizována. Záleží pak na samotném dítěti, co si z přípravy odnese a co zapomene. Ve většině případů děti uvádějí, že hlavními pomocníky při odchodu byli jiné osoby, než pracovníci z dětského domova - např. přítelkyně, rodiče nebo hostitelská rodina. Tento výsledek může určovat i důvěra, kterou děti mají v určité osoby. Tím myslím, že pokud děti více spoléhají na své rodiče či jiné osoby, věří jim, pak jejich pomoc si budou pamatovat více, než pomoc od pracovníků dětského domova, který chtěly opustit. Myslím, že velmi důležité pro děti a jejich přípravu je zapojení blízkých lidí do jejich odchodu. Nespoléhat pouze na to, že předané informace od pracovníků dětského domova jim postačí, ale opravdu spolupracovat s dalšími lidmi, kteří představují pro dítě oporu.

Někteří mladí lidé si svou přípravu na odchod z dětského domova ani neuvědomovali. Po kladení konkrétnějších dotazů, které obsahovaly jednotlivé body možné přípravy, si jí vybavili. Je tedy patrné, že nebyla až tak efektivní, jak by si mohli pracovníci dětských domovů myslet.

Obsahem přípravy na odchod jsou činnosti spojené s hospodařením s financemi, se získáním zaměstnání a bydlení, dále pak zprostředkování osobních zkušeností a rozhovory o samotném životě. Velmi přínosné se jeví zapojení do projektů, které s dětmi pracují formou zážitků. Právě ty v nich zanechávají nejvíce vzpomínek. I samotná realizace návštěvy sociálního kurátora či úřadu práce je pro dítě pozitivem, především, je-li nuceno si samo vykomunikovat své potřeby.

Rozhovory dále potvrzují, že dětský domov pomohl mladým lidem chystajícím se odejít do samostatného života s hledáním zaměstnání i bydlení. Záleží na konkrétní situaci dítěte, některé nepotřebovaly pomoc s bydlením, jelikož jej měly zajištěné, např. u svého partnera. Zaměstnání se jeví jako velmi důležité, a to jak z hlediska potřeby při pomoci s jeho hledáním, tak i z pohledu zletilých dětí.

2) Je příprava na odchod z dětského domova pro děti užitečná, dostačující?

Každý mladý člověk, který byl vybrán pro rozhovor, hodnotí svou přípravu na odchod z dětského domova odlišně.

Z mého pohledu užitečná jistě byla, o čemž svědčí i skutečnost, že mladí lidé i po odchodu z dětského domova dokážou její průběh popsat. Ten, kdo jí vnímal více, v kom zanechala i více zkušeností a zprostředkovala mu užitečné rady, které uplatnil v samostatném životě, jí umí vylíčit daleko podrobněji.

Jednoznačně nemohu odpovědět na otázku, zda je příprava na odchod dostatečná. Jak jsem uvedla, každý svou přípravu na odchod z dětského domova vnímal jinak. Významným faktorem jsou také sociální schopnosti a úroveň rozumových schopností dětí. Důležitou roli v přípravě na odchod ani v jednom případě nesehrával pouze dětský domov a jeho pracovníci, ale i jiné osoby z jejich soukromého života. V kombinaci těchto dvou či více působících faktorů už se jako dostačující jeví. Mám-li tedy poznatky týkající se této otázky shrnout, míním, že ideální je, má-li dítě opouštějící dětský domov více osob, které mu s přípravou pomáhají a na které se může spolehnout. Přičemž minimálně jedna osoba je z dětského domova a minimálně jedna osoba pochází z jeho života mimo dětský domov. Připomenu zde opět svou myšlenku, že by měla být mezi dětským domovem a nějakou blízkou osobou dítěte navázána úzká spolupráce při jeho přípravě na odchod z dětského domova. Také by neměl být opomenut OSPOD a sociální pracovníci, kteří se na přípravě na odchod dítěte ze zákona rovněž podílí.

Nakonec mne napadá, že příprava na odchod dítěte z dětského domova nemůže jevit známky úplné uspokojivosti, jelikož téměř vždy není dítě schopno obstát zcela samo, ale pouze za pomoci jiných osob.

3) Mají děti přehled o následné péči, kterou jim po odchodu z dětského domova mohou poskytnout různé subjekty či organizace?

Při realizaci odchodu dítěte je zpravidla předán kontakt na sociálního kurátora nebo je s ním dítě přímo osobně seznámeno. Druhá varianta se projevuje z praktického hlediska daleko příznivěji, nic nenahradí osobní setkání, které může prolomit počáteční ostych v kontaktování někoho, s nímž dítě doposud nespolupracovalo. Sociální kurátor má ze všech možných osob, které mohou být pro mladého člověka, který si po odchodu z dětského domova neví rady, nejvýznamnější postavení. Má přehled o dalších subjektech a organizacích, které s ním mohou řešit již konkrétní záležitosti a pomoci mu v nich.

Organizací, se kterou jsou děti obeznámeny, jsou domy na půli cesty. V teoretické části diplomové práce se zmiňuji o faktu, že děti odcházející z dětského domova či jiného zařízení ústavní péče, jsou potencionálními bezdomovci. A právě pro ně jsou tato zařízení určena, zde mohou najít dočasné řešení své nepříznivé situace spojené s bydlením. Zde se jim dostane i poradenství a pomoci s jejich problémy, uplatněním na trhu práce a se samotným hledáním zaměstnání.

Další subjekty a organizace se odvíjejí od lokality, kam se dítě vypraví. Obvykle ve větších městech je i více možností a dětské domovy by měly předávat kontakty na tyto organizace s ohledem na oblast, ve které se mladý člověk chce usadit.

Přehled o následné péči mladí lidé, kterých jsem se dotazovala, mají. Většina z nich je ale nemá potřebu využívat, jelikož mají ve svém blízkém okolí jiné osoby, které jim pomohou.

ZÁVĚR

Tématem mé diplomové práce je „Příprava dítěte na odchod z dětského domova“, který je doprovázen řadou nesnází, jimž je zapotřebí dle mého názoru věnovat značnou pozornost a poskytnout mladým lidem stojícím před vstupem do samostatného života dostatek podpory a co nejvíce se zaměřit na praktickou přípravu při jejich odchodu.

V teoretické části jsem se zabírala zákonnou úpravou řešící postup při propouštění dítěte či mladého zletilého člověka z dětského domova, věcnou a finanční pomocí a poradenstvím poskytovanou dětským domovem. Zároveň jsem nastínila i spolupráci se sociálními pracovníky a sociálním kurátorem při realizaci odchodu z dětského domova. V následujících částech věnuji diplomovou práci průběhu přípravy na odchod, jejíž součástí je příprava na budoucí povolání a příprava na běžný život zahrnující jak praktické dovednosti, tak socializaci dětí. V teoretické části zmiňuji rovněž oblast zaměstnání a bydlení, které představují v přípravě na odchod zásadní elementy předcházející sociálnímu vyloučení. V poslední kapitole teoretické části popisují projekty vybraných neziskových organizací, které se na přípravě odchodu dětí z dětských domovů podílejí a jejichž spolupráci s dětskými domovy považují za velmi podstatnou.

V praktické části ověřuji shodu průběhu odchodu dítěte z dětského domova a jeho přípravu popsanou v teoretické části se skutečností. Pomocí kvalitativního výzkumu - polostandardizovaného rozhovoru jsem utvořila 6 sociálních příběhů mladých lidí, kteří v nedávných letech dětský domov opustili a prošli přípravou na svůj odchod. V nich konkrétně charakterizují rodinnou situaci před umístěním do dětského domova, jejich příchod do dětského domova, profesní dráhu, stěžejní částí je pak příprava na odchod a samostatný život. Mým cílem bylo zjistit, jakým způsobem je příprava na odchod z dětského domova realizovaná, zda-li je užitečná a dostačující a zda mají tito mladí lidé přehled o následné péči, kterou mohou v případě nesnází využít. Celkově bych výsledky praktické části shrnula takto: příprava v dětském domově byla realizovaná, konkrétní průběh je ozřejměn v kapitole č. 6.6 a v jednotlivých sociálních příbězích; užitečná a dostatečná příprava na odchod pro děti je, avšak není dle mého názoru dostatečná a ani zcela dostatečná být nemůže, jelikož naučit mladé lidi úplné samostatnosti vyžaduje mnohem více času a v době, kdy opouštějí dětský domov, nedosahuje většina z nich takové sociální zralosti, aby dosáhla plné nezávislosti; přehled o následné péči mladí lidé mají, ve většině případů se však obracejí na své blízké a známé, ve které vkládají větší důvěru.

S ohledem na výše uvedené se domnívám, že jsem svůj záměr diplomové práce splnila. Pevně věřím, že bude přínosem pro sociální pedagogiku a stane se užitečnou pro pracovníky dětských domovů i jiných organizací či subjektů, kteří děti a mladé zletilé osoby připravují na odchod z dětského domova.

Dovoluji si zde shrnout své poznatky v doporučení k realizaci přípravy na odchod:

- spolupracovat s blízkými osobami dětí a mladých zletilých osob při realizaci jejich odchodu z dětského domova;
- spolupracovat s OSPOD a sociálními kurátory;
- zapojovat děti a mladé zletilé osoby do projektů, jejichž součástí je získávání zkušeností formou zážitkových činností;
- uskutečnit s dětmi a mladými zletilými osobami návštěvy na úřadech práce, domech na půli cesty, návštěvy sociálního kurátora a dalších organizací, se kterými mohou přijít po odchodu z dětského domova do styku;
- učit děti samostatné komunikaci, vystavovat je problémovým situacím - tzn. neřešit za ně všechny nesnáze, ale školit je tak, aby byly schopné je zvládnout samy, přitom jim být průvodcem;
- posilovat praktické dovednosti, osobnostní a sociální kompetence dětí v průběhu pobytu v dětském domově.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Legislativní zdroje

- [1] Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů
- [2] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- [3] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- [4] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- [5] Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- [6] Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- [7] Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- [8] Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Odborná literatura

- [9] BELZ, Horst, SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001, 376 s. ISBN 80-7178-479-6
- [10] BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, 2012, 208 s. ISBN 978-80-7476-020-4
- [11] BAKOŠOVÁ, Zlatica a kol. *Teórie sociálnej pedagogiky*. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť SAV, 2011, 182 s. ISBN 978-80-970675-0-2
- [12] ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, 415 s. ISBN 80-7066-534-3
- [13] HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5
- [14] FOLDA, Jan. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: Situační analýza*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2009, 59 s. ISBN 978-80-254-4799-4

- [15] GODDETOVÁ, Edith Tartar. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001, 144 s. ISBN 80-7178-492-3
- [16] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2
- [17] HRONÍK, František. *Jak se nespálit podruhé: strategie a praxe výběrového řízení*. Brno: MotivPress, 2007, 376 s. ISBN 978-80-25406-98-4
- [18] HRDLIČKOVÁ, Vlasta, PÁVKOVÁ, Jiřina. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. Praha: SPN, 1987 s. 219. SPN 4-92-18/1
- [19] JEDLIČKA, Richard a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0
- [20] KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ, Zuzana. *Potíže dětí a dospívajících ve školním prostředí*. In: Sborník studií Děti a jejich problémy III. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2010, s. 61-86. ISBN 978-80-254-6840-1
- [21] KOMÁRKOVÁ, Růžena, SLAMĚNÍK, Ivan, a VÝROST, Jozef. *Aplikovaná sociální psychologie III: sociálněpsychologický výcvik*. Praha: Grada, 2001, 224 s. ISBN 80-247-0180-4
- [22] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
- [23] MATOUŠEK Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011, 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8
- [24] LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9
- [25] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9
- [26] PRŮDKOVÁ, Táňa, NOVOTNÝ, Přemysl. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008, 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0
- [27] RADVAN, Eduard, VAVŘÍK, Michal. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií, 2012, 62 s. ISBN 978-80-87182-25-3
- [28] RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů*. Praha: Portál, 2009, 108 s. ISBN 978-80-7367-544-8

- [29] ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6
- [30] STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999, 228 s. ISBN 80-85834-60-X
- [31] ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5
- [32] TARTAR GODDET, Edith. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001, 140 s. ISBN 80-7178-492-3.
- [33] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémových dětí a mládeže. Učební text pro vychovatele obor speciální pedagogika*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2000a, 125 s. ISBN 80-7083-369-6
- [34] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000b, 522 s. ISBN 80-7178-308-0
- [35] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro sociální pracovníky*. 2 díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003, 100 s. ISBN 80-7083-730-6
- [36] VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998, 384 s. ISBN 80-7178-269-6
- [37] VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008, 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8

Další zdroje

- [38] GOTTWALDOVÁ, Martina a kol. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J.J. Pestalozziho Chrudim*. Chrudim: Centrum J.J. Pestalozziho, 2006. Dostupné také z: <http://www.otevridvere.cz/download/metodicka_prirucka.pdf>
- [39] KULHAVÁ, Lucie a kol. *Nedostatečná připravenost mladých lidí odcházejících z dětských domovů pro život ve společnosti*. Praha, 2010. Dostupné z: <http://www.verejnapolitika.cz/index.php?option=com_rubberdoc&view=doc&id=7&format=raw>

- [40] LERCH, Véronique. *Na mně záleží: mezinárodní kampaň SOS dětských vesniček zaměřená na odchod z náhradní péče*. Zpravodaj „Na mně záleží“ [online] 1. Vyd. SOS Children's Villages International, 2009. s. 4-7. Dostupné také z: <<http://www.sosvesnicky.cz/res/data/004/000720.pdf>>
- [41] VÝROST, Jozef. *Sociálna kompetencia či sociálne kompetencie?* In: Zborník príspevkov Sociálne procesy a osobnosť 2002. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 329-332. Dostupné také z: <http://www.spao.eu/files/sbornik02.pdf>

Internetové zdroje

- [42] Dětský domov Tišnov. [online]. [cit. 2014-01-06]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/ddtisnov/home>
- [43] Ministerstvo práce a sociálních věcí: Statistická ročenka školství - 2012/2013. *MŠMT* [online]. 2013. [cit. 2013-11-13]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>
- [44] Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových: Projekty a nadační příspěvky. *Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových* [online]. 2004-2012 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://nadacnifondklausovych.cz/PROJEKTY-A-NADACNI-PRISPEVKY>
- [45] Člověk hledá člověka: O nás - Projekty. *Člověk hledá člověka, o. s.* [online]. 2008. [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.clovekhledacloveka.cz/projekty.html>
- [46] Spolu dětem: Projekty. *Spolu dětem, o.p.s.* [online]. 2010. [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.spoludetem.cz/projekty/>
- [47] Múzy dětem: Hlavní projekty. *Múzy dětem, o.s.* [online]. 2009. [cit. 2014-01-04]. Dostupné z: <http://www.muzydetem.cz/projekty/>
- [48] EuForAll: Projekty - Projekty dotované EU - MŠMT. *EuForAll, o.s.* [online]. 1997 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: http://www.euforall.cz/podrobnosti.php?id=Proj_f5mB5DYJXq&jmeno=Bez%20obav%20E2%80%93%20zv1%C3%A1dnu%20to

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- ČR Česká republika.
- DD dětský domov.
- DnPC dům na půli cesty.
- MPSV ministerstvo práce a sociálních věcí.
- o.p.s. obecně prospěšná společnost.
- o.s. občanské sdružení.
- OSPOD orgán sociálně právní ochrany dětí.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

graf. č. 1 - Důvody odchodů dětí z dětských domovů v roce 2012

s. 19

SEZNAM PŘÍLOH

příloha č. 1 - Možné otázky polostandardizovaného rozhovoru

PŘÍLOHA P I: MOŽNÉ OTÁZKY POLOSTANDARDIZOVANÉHO ROZHOVORU

Rodinná situace

- kde a s kým jsi žil/a před umístěním do dětského domova?

Příchod do DD

- co předcházelo Tvému umístění do dětského domova?

- víš, jaký byl důvod, proč jsi se do dětského domova dostal/a?

- byl/a jsi v DD v kontaktu se svou rodinou? Nebo s někým jiným?

Profesní dráha

- jaké jsi měl/a představy o své budoucí škole (po ukončení ZŠ)? Jakou školu jsi chtěl/a studovat a proč?

- kdo Ti pomáhal s výběrem školy?

- jakou školu jsi nakonec zvolil/a a proč?

Příprava na odchod

- jak probíhala příprava na Tvůj odchod?

- kdo Ti nejvíce pomohl?

- měla jsi možnost bydlet v samostatném bytě (součást DD)?

- účastnil/a jsi se nějakého projektu, který by Ti pomohl připravit se na odchod z DD? Jaký to byl projekt? Co jsi se v něm naučil/a?

- jaká byla Tvá představa o samostatném životě?

- co jsi při svém odchodu považoval/a za nejdůležitější? Co bylo z Tvého pohledu potřeba zajistit, jaké informace by Ti pomohly ke snadnějšímu vstupu do samostatného života?

- myslíš, že Tě DD připravil na samostatný život dostatečně?

- kam jsi po opuštění DD odešel/odešla? Pomohl Ti dětský domov se získáním bydlení?

- co sis sebou z DD odnesl/a? Co jsi z DD při odchodu dostal/a?

- pomohl Ti DD se získáním zaměstnání?

Samostatný život

- využil/a jsi někdy pomoc sociálního kurátora?

- obrátil/a jsi se někdy na pomáhající organizace (např. dům na půli cesty)? Pomohly Ti?

- jsi v kontaktu s DD i po jeho opuštění, vyhledáváš jeho pomoc?
- nastaly ve Tvém samostatném životě nějaké nesnáze, se kterými sis nevěděl/a rady? Jaké a s kým jsi je řešil/a?
- jsou nějaké problémy, které jsi nucen/a řešit neustále? Jaké?
- kde v současné době žiješ (s kým, máš své děti)?
- co tvoří v současné době Tvé příjmy (jsi zaměstnaný/zaměstnaná x studuješ, pobíráš nějaké dávky od státu, pracuješ v oboru, na který jsi studoval/a)?
- jaká je Tvá finanční situace (strádáš, máš dluhy)?
- jaké máš plány do budoucna?
- udržuješ kontakty se svou rodinou?